

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Musikin koulutus

Henna Valmari

POP/JAZZ-MUSIIKIN TYYLILAJIT LAULAJAN NÄKÖKULMASTA –
OPAS VAPAAN SIVISTYSTYÖN LAULUNOPETUKSEEN

Opinnäytetyö
Toukokuu 2019

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2019
Musiikin koulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijä
Henna Valmari

Nimeke
Pop/jazz-musiikin tyylilajit laulajan näkökulmasta – Opas vapaan sivistystyön laulunopetukseen

Tiivistelmä

Pop/jazz-musiikin tyylilajeissa laulajalla ja laululla instrumenttina on vaihteleva rooli. Tyylinmukainen laulaminen popissa ja bluesissa eivät ole ollenkaan samanlaisia keskenään. Kuitenkaan suomenkielisiä lauluoppaita, jotka keskittyisivät laulamiseen eri tyylilajeissa, ei juurikaan löydy. Tämä opinnäytetyö on johdanto laulamiseen pop/jazz-tyylilajeissa.

Opinnäyte esittelee kahdeksan pop/jazz-tyylilajia: metalli, rock, pop, blues, jazz, r'n'b, rap ja iskelmä. Tyylilajeihin tutustuttiin kirjallisuuskatsauksen omaisesti pyrkimyksenä kuvailla tiivistetysti niiden historiaa, tyylipiirteitä, instrumentaatiota samalla keskittyen laulun rooliin tyylilajissa. Opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa tuotettiin tyylilajeista ja laulamisesta opas vapaan sivistystyön laulunopettajille.

Opinnäytetyöprosessi vahvisti huomion siitä, että tyylilajin kuvaus ja laulamiseen liittyvä ohjeistus löytyvät usein eri lähdemateriaaleista. Erityisesti suomenkielisten tyylilajeihin perehtyvien lauluoppaiden puute on ilmeinen. Nykyisen tutkimuksen voisi laajentaa käsittämään useita pop/jazz-musiikin tyylilajeja. Toisaalta sitä voisi syventää sellaisenaan tutkimalla enemmän tyylinmukaista laulamista kussakin genressä ja lisäämällä ohjeita ja käytännöllisiä työkaluja laulunopetusta varten. Opinnäytetyön tuloksena koottu opettajan opas on nykyisellään tiivis ohjeistus kahdeksaan eri tyylilajiin, mutta syvempi tai pitempiksoinen perehtyminen yhteen tyylilajiin laulunopetuksessa vaatii lisämateriaalia oppaan tueksi.

Kieli
suomi

Sivuja 34
Liitteet 1
Liitesivumäärä 17

Asiasanat
pop/jazz-musiikki, tyylilaji, genre, laulu, laulopedagogiikka

THESIS
May 2019
Degree Programme in Music

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600 (switchboard)

Author
Henna Valmari

Title
Pop & Jazz Genres from the Singer's Perspective – A Guide for Singing Teachers in the Field of Adult Education

Abstract

The role of the singer and the vocals varies in different popular music genres (Here: pop/jazz genres). Pop singing and blues singing, for instance, do not resemble each other at all. Still, there are virtually no singing books or guides in Finnish that focus on singing in different genres. This thesis is an introduction to singing in pop/jazz genres.

The thesis introduces eight pop/jazz genres: Metal, Rock, Pop, Blues, Jazz, R'n'B, Rap and the Finnish genre Iskelmä. The genres were studied by reviewing literature and online sources. The aim was to describe and summarize the history, characteristics, instrumentation and, above all, the singing in each genre. The practical product of the study is a guide on singing in pop/jazz genres which was created for the singing teachers in the field of adult education.

Studying the genres lead to the same discovery that originally sparked the interest in the topic: A description of a genre and that of the vocals in it can rarely be found in the same source. This is very often the case with Finnish sources, in particular. The current study could be expanded to include more genres. Alternatively, the already chosen genres could be studied further with the aim of adding more practical instructions and tips for teachers of singing. The teaching guide created in the process is a compact introduction to the eight pop/jazz genres. However, a deeper studying of a specific genre would require additional material on the topic.

Language
Finnish

Pages 34
Appendices 1
Pages of Appendices 17

Keywords
pop/jazz music, popular music, genre, singing, vocal pedagogy

Sisältö

1	Johdanto	4
2	Käsitteet ja taustatutkimus.....	5
2.1	Vapaa sivistystyö ja yksityinen laulunopetus	5
2.2	Tyylilaji	5
2.3	Pop/jazz-musiikki.....	6
2.3.1	Pop/jazz-musiikki ja sen alalajien luokittelu.....	6
2.3.2	Oppaaseen valitut tyylilajit	7
2.3.3	Mooren musiikillisen tuotoksen kerrokset.....	9
2.3.4	Pop/jazz-laulu	9
2.3.5	Pop/jazz-musiikin tyylilajien kuvaukseen käytetty termistö	10
3	Oppaan tyylilajit laulajan näkökulmasta	13
3.1	Metalli.....	13
3.2	Rock.....	15
3.3	Pop.....	17
3.4	Blues	19
3.5	Jazz.....	21
3.6	R'n'b	24
3.7	Rap	26
3.8	Iskelmä.....	28
4	Pohdinta	29
	Lähteet	32

Liitteet

Liite 1 Laulunopettajan opas pop/jazz-tyylilajeihin

1 Johdanto

Kimmokeen opinnäytetyöni aiheeseen sain laulopedagogiopinnoistani sekä syvästä kiinnostuksesta pop/jazz-musiikin eri tyyllilajeihin. Tutustuessani itse näihin tyyllilajeihin sekä kuuntelemisen että laulamisen kautta, tein havaintoja laulamiseen liittyvistä eroista ja normeista eri tyyllilajeissa. Havaitsin, että tyyllilaji on usein vastaus siihen, miksi pyritään laulamaan niin kuin lauletaan. En kuitenkaan koskaan ennen tätä projektia tai senkään aikana saanut käsiini teosta, joka keskittyisi käsittelemään yksinomaan laulun ja laulajan roolia eri pop/jazz-tyyllilajeissa. Maija Hapuojan lauluopas *Koko kroppa laulaa* (Hapuoja 2015) lienee ainoita suomenkielisiä lauluoppaita, joka omistaa noin kolmasosan sanomastaan rytmimusiikin tyyllilajien esittelyyn sisältäen lisäksi oivallisia harjoituksia laulajille.

Vapaan sivistystyön laulunopetus, kuten myös muu instrumenttiopetus, on ennen kaikkea vapaata. Oppilaiden kirjavat musiikilliset taustat ja vaihtelevat tavoitteet omalle oppimiselle yhdistettynä opetussuunnitelman puuttumiseen asettavat opettajan mielenkiintoisen haasteen eteen. Ilman opetussuunnitelman antamia kehyksiä opetusta ohjaavatkin helposti vain laulua harrastavan oppilaan toiveet. Toisin kuin tutkintoon tai tasosuorituksiin tähtäävissä opinnoissa vapaan sivistystyön piirin lauluopinnoissa ei siis välttämättä tule esille tyyllilajit ja niiden vaikutus laulamiseen eli niin sanottu tyylinmukainen laulaminen. Laulettavat kappaleet ovat irrallisia, koska niiden konteksti ja alkuperä, eli itse tyyllilaji, pysyy salassa.

Samalla kun laulunoppilas tutustuu terveeseen äänenmuodostukseen ja muihin laulamisen peruspilareihin, uskon, että tyyllilajien tunteminen hyödyttää laulunoppilasta ja tukee hänen edistymistään lauluopinnoissa. Samalla tyyllilajit ja niiden tunteminen voivat tuoda uuden näkökulman vapaan sivistystyön laulunopetukselle ja voivat myös toimia eräänlaisina raameina opetukselle. Näin ollen tämä opinnäytetyö lähestyykin laulunopetusta pop/jazz-musiikin tyyllilajien ja niiden tuntemisen kautta. Hapuojan tapaan pyrin esittelemään merkittävimmät

pop/jazz-musiikin tyyllilajit keskittyen laulun ja laulajan rooliin kussakin tyyllilajissa. Käsittelemäni tyyllilajikategoriat eroavat hieman Hapuojan valinnoista, joten uskon voivani täydentää Hapuojan upeaa työtä, vaikka tämä katsaus onkin syntynyt opinnäytetyön antamissa rajoissa. Työni toiminnallisessa osuudessa laadin tiivistetyn opettajan oppaan laulamisesta pop/jazz-tyyllilajeissa hyödynnettäväksi vapaan sivistystyön laulunopetuksessa. Vaikka oppaan lähtökohtana on tyyllilajien kuvaaminen, se pyrkii myös antamaan ehdotuksia opetusmenetelmiksi ja aiheen sisällyttämiseksi opetukseen.

2 Käsitteet ja taustatutkimus

2.1 Vapaa sivistystyö ja yksityinen laulunopetus

Vapaan sivistystyön piiriin kuuluvat kansanopistot, kansalaisopistot ja vastaavat opintokeskukset, jotka tarjoavat tutkintotavoitteetonta, kaikille avointa opetusta. Vapaan sivistystyön tarkoitus on edistää tasa-arvoa, monipuolisuutta ja aktiivista kansalaisuutta yhteiskunnassa. Opinnot ovat kestoaltaan ja intensiivisyydeltään vaihtelevia harrastuksellisia, yleissivistäviä tai yhteiskunnallisia kursseja. Vapaan sivistystyön opetuksen sisältöjä ei ole määritelty lainsäädännössä, vaan niistä päättävät koulutuksen järjestäjät ja oppilaitosten ylläpitäjät, esimerkiksi kunnat tai yhdistykset. (Opetushallitus 2018; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018.)

2.2 Tyyllilaji

Opinnäytetyön keskeisin käsite on tyyllilaji, jonka määritelmää avataan tässä osiossa. Työssä käytetään pääsääntöisesti sanaa tyyllilaji ja sen lisäksi tyyllilajin synonyymina sanaa genre.

Musiikki kuten kirjallisuus ja muut taiteenlajit kategorisoidaan erilaisiin genreihin. Genre tai tyyli toimii viitekehyksenä, johon musiikin tuotosta verrataan. Näin

yksittäinen kappale, musiikkialbumi, laulaja tai yhtye voidaan määrittää jonkin musiikin tyyllilajin edustajaksi tai yhtä lailla sijoittaa kuuluvaksi sen ulkopuolelle. Musiikkia ei ymmärrettävästi voida aina määrittää vain yhden tyyllilajin edustajaksi, vaan siinä voi esiintyä kahden tai useamman genren piirteitä. Uusia tyyllilajeja myös syntyy prosesseissa, joissa monia eri tyyllilajeja sivuuttava musiikki saa uusia edustajia ja alkaa muodostaa omia sääntöjään ja käytänteitään. Lopputuloksena on silloin uusi genre, joka erottuu ominaispiirteillään muista genreistä. Kuuluipa musiikillinen tuotos selvästi yhteen tai useampaan genreen, näiden viitekehysten avulla se voidaan aina hahmottaa suhteessa muuhun olemassa olevaan musiikkiin, musiikin historiaan ja musiikillisiin perinteisiin. (Johansson 2016, 47.)

Voidaan ajatella, että musiikki ja sen äänimaailma (melodia, harmonia, rytmit, jne.) eivät itsessään kanna siihen liitettyjä esteettisiä ominaisuuksia tai symboliikkaa, vaan sen musiikillinen viitekehys eli genre kertoo kuulijalle kuinka tulkita musiikkituotosta. Genre ja sen ominaispiirteet liittyvät kulttuuriseen kontekstiin, jossa ne on ”kehystetty” tai ”koodattu”. Musiikin hahmottaminen ja tulkinta on näin ensin johtanut tyylikoodien luomiseen ja omaksumalla näitä koodeja ja kehyksiä voidaan esimerkiksi oppia luokittelemaan eri musiikkiteokset samanlaisiksi tai erilaisiksi. (Johansson 2016, 47-49.)

2.3 Pop/jazz-musiikki

2.3.1 Pop/jazz-musiikki ja sen alalajien luokittelu

Suomessa rytmimusiikiksi kutsutaan klassisen musiikin ulkopuolelle jääviä musiikin tyyllilajeja kuten jazzia, rockia, poppia, iskelmää ja kansanmusiikkia (Suomen musiikin tekijät 2018). Rytmimusiikin lisäksi käytössä on termi pop/jazz (kirjoitusasuvariaatioilla pop & jazz ja pop-jazz), jota käytetään yleisesti muiden kuin klassisen musiikin ja kansanmusiikin ammatillisten koulutusohjelmien, musiikin opinahjojen ja oppiaineiden nimissä (Pop & Jazz Konservatorio,

Pop/jazzmusiikin koulutusohjelma, pop/jazz-musiikki, jne.). Pop/jazz-termiä käytettäessä mukaan ei lueta kansanmusiikkia. Tämä opinnäytetyö keskittyy tutkimaan rytmimusiikin eri tyyllilajeja pois lukien kansanmusiikin, joten käyttöön valitaan käsite pop/jazz-musiikki. Seuraava kappale kertoo pop/jazz-musiikin alalajien luokittelusta ja tutkimuksesta.

Eräs tuore, kattava ja visuaalisesti helposti hahmotettavaksi koottu luokittelu on belgialaisen arkkitehti Kwinten Crauwelsin kehittämä *Musicmap*, joka on internetiin luotu laaja kartta populäärimusiikin genreistä (Crauwels 2016). Crauwelsin käyttämä termi populäärimusiikki (vastaa suomen pop/jazz-käsitettä) on ristiriidassa pop-musiikki-nimityksen kanssa, joten se korvataan myöhemmin jo yllä valitulla termillä pop/jazz-musiikki. Kartan ensimmäinen näkymä on rivi ”supergenrejä”, jotka ovat yläotsikoita kunkin genren lukuisille alalajeille. Yli 20 supergenren joukossa ovat mm. metalli, pop, r’n’b ja rap. Lisäksi kartta huomioi eri tyyllilajien vaikutukset toisiinsa merkiten toisiinsa liittyneet genret ”sisargenreiksi”.

Crauwelsin luokittelussa pop/jazz-musiikin ulkopuolelle jäävät suuret musiikin lajit klassinen musiikki, kansanmusiikki (esim. kelttimusiikki, aasialainen kansanmusiikki), maailmanmusiikki (kansanmusiikista juurensa saaneet nykytyylilajit kuten afrobeat) ja käyttö-/hyötymusiikki (esim. hengellinen musiikki, kabareemusiikki ja elokuvamusiiikki). Nämä neljä ryhmää eroavat pop/jazz-musiikista monin eri tavoin. Ensinnäkin pop/jazz-musiikin kaupallisuus ja pyrkimys tavoittaa laaja kuulijakunta eivät ole samalla tavalla läsnä muissa musiikin lajeissa. Muita erottavia tekijöitä ovat esimerkiksi pop/jazz-musiikin alkuperä ja menestys länsimaisissa yhteiskunnissa ja urbaaneissa kulttuureissa sekä sen verrattain lyhyt historia.

2.3.2 Oppaaseen valitut tyyllilajit

Vapaan sivistystyön laulunopettajan opasta varten valittiin pop/jazz-musiikin keskeisiksi havaittuja tyyllilajeja. Edellisessä kappaleessa esitellyn Musicmapin

laajan taustatutkimuksen, kattavuuden ja selkeyden vuoksi sitä on käytetty lähtökohtana opinnäytetyön tyyllilajimääritelmässä ja -valinnoissa. Lisäksi tyyllilajien valinnassa on huomioitu genret, jotka ovat erityisen suosittuja Suomessa, koska opas tehdään suomen kielelle ja on tarkoitettu laulunopettajan apuvälineeksi suomalaisissa vapaan sivistystyön oppikeskuksissa ja oppilaitoksissa.

Suomalaisten keskuudessa suosittujen tyyllilajien kartoittamisen apuna käytettiin Teoston ja Musiikkituottajat IFPI Finland ry:n vuonna 2017 teettämää tutkimusta suomalaisten musiikin kulutuksesta (IFPI & Teosto 2017 ja Teosto 2018). Tutkimuksen mukaan suomalaisten kuunnelluimpien musiikin tyyllilajien joukossa ovat englannin- ja suomenkielinen pop-musiikki, englannin- ja suomenkielinen rock-musiikki sekä iskelmä (IFPI & Teosto 2017, 26). Kysymyksessä olivat musiikin tyyllilajit, joita tutkitut olivat kuunnelleet kahden viimeisen päivän aikana, ja edellä mainitut tyyllilajit jakautuivat ikäryhmittäin seuraavasti:

16 - 24-vuotiaat	englannin- ja suomenkielinen pop
25 - 34-vuotiaat	englanninkielinen rock ja englanninkielinen pop
35 - 44-vuotiaat	suomenkiel. pop ja englannin- ja suomenkielinen rock
45 - 54-vuotiaat	suomenkielinen pop ja rock
55 - 65-vuotiaat	suomenkielinen pop ja iskelmä

Musicmapista laulunopettajan oppaaseen mukaan valitut tyyllilajit ovat: Metall, Rock, Pop, R'n'B, Blues, Jazz, Rap. Supergenret, joita ei valittu, jäivät pois joko lauluinstrumentin pienen roolin vuoksi (esim. Trance) tai siksi, että genren merkitys Suomessa on vähäisempi (esim. Country). Yllä mainittujen kahdeksan tyyllilajin lisäksi mukaan otettiin Iskelmä, jonka edellisen kappaleen tutkimus osoittaa Suomessa merkittäväksi tyyllilajiksi. Alla listaus valituista tyyllilajeista.

Opetusmateriaalin tyyllilajit

Metalli
 Rock
 Pop
 R'n'B (sis. soulin lajit)
 Blues
 Jazz
 Rap

Iskelmä.

2.3.3 Mooren musiikillisen tuotoksen kerrokset

Seuraava kappale esittelee kunkin tyyllilajin laulamisen näkökulmasta. Tyyllilajien kuvaukset pohjautuvat brittiläisen populaarimusiikin professori Allan Mooren tapaan kuvailla musiikkia sen instrumentaation kautta. Rockia käsittelevässä kirjassaan Moore jakaa (Moore 2001, 33-34) kyseisen tyyllilajin musiikillisen tuotoksen neljään eri kerrokseen. Nämä ovat rytmisen kerros, matalataajuinen kerros, korkeataajuinen kerros ja kahden viimeksi mainitun välillä liikkuva harmoninen neljäs kerros. Jokaisella kerroksella on oma roolinsa musiikissa ja kuhunkin kerrokseen asettuu pääasiallisesti tietty tai tietyt instrumentit. (Moore 2001, 33-34.)

Mooren mukaan neljän eri kerroksen instrumentit yllä mainitussa järjestyksessä ovat 1) rummut ja muut lyömäsoittimet, joille sävelkorkeuden sijaan rytmi on tärkein, 2) sähköbasso, joka vastaa matalista taajuuksista, 3) melodia, joka voi olla laulettu tai soitettu, ja jossa usein on kappaleen identiteetti, sekä 4) harmonisessa kerroksessa useat eri soittimet, jotka täyttävät basson ja melodian jättämää tilaa (Moore 2001, 33-34). Vaikka joissakin kerroksissa instrumentaatio vaihtelee, roolit pysyvät samoina, minkä takia tämä lähestymistapa sopii erinomaisesti rockin lisäksi myös muihin tyyllilajeihin, joita tässä opinnäytetyössä käsitellään. Muiden instrumenttien roolien tiedostaminen musiikissa auttaa luonnollisesti myös hahmottamaan laulun ja laulajan roolin melodian välittäjänä.

2.3.4 Pop/jazz-laulu

Lotta Rautiainen kirjoittaa RONDO-lehden artikkelissa Miten pop/jazz-laulu eroaa klassisesta? (Rautiainen 2017) äänenmuodostukseen liittyvistä eroista pop/jazz-laulamisen ja klassisen laulamisen välillä. Yksi merkittävä ero on äänen vahvistaminen pop/jazz-musiikissa ja sen puuttuminen klassisesta lauluperinteestä. Mikrofonin ja vahvistimen avulla pop/jazz-laulajat voivat käyttää

ääntään monipuolisemmin kuin voimakkaaseen ja kantavaan ääneen tähtäävät klassiset laulajat. Lauluäänen lähtökohtana voi käyttää puhumiselle luonnollista ääntöväylän asentoa, kun taas klassisessa perinteessä ääntöväylää muokataan lauluresonanssin voimistamiseksi. Tästä syystä pop/jazz-laulussa ääni tyypillisemmin resonoi eli soi suun etuosassa. (Rautiainen 2017.)

Rautiainen mainitsee myös lukuisat efektit, joita pop/jazz-lauluääneen lisätään ahkerasti maustamaan ääntä. Yksi niistä on myös klassisessa laulussa käytetty vibrato. Muita ovat esimerkiksi narina ja äänen vuotoisuus. Koska pop/jazz-laulun äänenkäyttö on monipuolista, niin voimakas laulaminen kuin hiljainen laulaminenkin voivat toimia tehokeinoina kappaleessa, ja efektejä käytetään välittämään ja vahvistamaan laulajan tulkintaa. (Rautiainen 2017.)

Myös laulamisen professori Ross Campbell mainitsee klassisen ja pop/jazz-laulun äänenkäytölliset erot laulajille ja laulunopettajille suunnatussa käsikirjassaan (Campbell 2016, 148-9). Rautiainen tapaan Campbell kirjoittaa puheenomaisesta äänenmuodostuksesta pop/jazz-tyylilajeissa kuten popissa ja rockissa. Lisäksi hän mainitsee termin *twang*, joka on äänenlaatua kirkastava, selkeyttävä ja vahvistava tehokeino. Twang-sointi on Campbellin mukaan pop/jazz-laulajilla tavallisesti enemmän tai vähemmän läsnä. Samoin käytössä on äänenlaatu, jossa kurkunpää on ylempänä ja kilpirusto (kansanomaisesti aataminomena) on kallistunut. Kurkunpään pitäminen alhaalla sen sijaan tuo lauluun klassisen vivahteen. (Campbell 2016, 59-60, 148-9.)

2.3.5 Pop/jazz-musiikin tyyllilajien kuvaukseen käytetty termistö

Backbeat	- 2. ja 4. iskujen korostaminen ¹
Belttaus	- Belttaus on voimakas ja energinen huutoa muistuttava tekniikka, jossa rintakehän ja selän lihakset tukevat vahvasti rintakehään sijoittuvaa hengitystä. ²

¹ Ervola 2001, 23

² Guardian 2009

Duetto	- Sävellys, jossa on kaksi solistia, esim. kaksi laulajaa. Duettoa esittäessä mukana voi olla myös säestys. ³
Gospel	- Afroamerikkalaista hengellistä musiikkia, joka kehittyi 1900-luvun alkupuolella kaupunkikeskuksissa. Gospel-laulussa on käytössä monenlaiset äänenvärit ja sävyt, joita lisätään melismoja, liu'utuksia, vaikerruksia, huutoja ja muita tapoja ilmaista vahvoja tunteita. ⁴
Hälyäänet	- engl. <i>noise</i> . Ääniä, jotka eivät ole musiikillisia säveliä, mutta esiintyvät niiden kanssa. Esimerkiksi huilua soittaessa puhalluksesta johtuva kohina on hälyääntä. Laulussa hälyääniä on tietyissä efekteissä kuten särössä. ⁵
Improvisoida	- Musiikin säveltämistä hetkessä ja yhtäaikaaisesti sen esittämisen kanssa ilman suunnittelua, valmistelua tai harjoittelua. ⁶
Kadenssi	- engl. <i>cadence</i> . Tarkoittaa amerikanenglannissa äänen rytmistä flow:ta eli rytmistä soljuvuutta ja sujuvuutta. Lisäksi kadenssilla viitataan musiikillisen fraasin loppuosaan. ⁷
Melisma	- Vokaalifraasi tai -juoksutus, jossa yksi tavu sisältää useita säveliä. ⁸
Nieku	- engl. <i>scoop</i> . Nopea tai hidas liuku alhaalta ylemmälle sävelelle. Niekussa liu'un aikana esiintyvät sävelet ovat huomaamattomia. ⁹
Ragtime	- 1800- ja 1900-lukujen vaihteen musiikin tyyli, jossa korostui vahva ja vakaa bassolinja ja sen päällä synkopoitu melodialinja. ¹⁰

³ Ervola 2001, 70

⁴ Burnim ja Maultsby 2015, 395

⁵ Äänipää 2019, CVT Research Site 2017a

⁶ Collins, 2019e

⁷ Collins 2019g

⁸ Collins 2019f

⁹ Edwards 2014, 153

¹⁰ Monson 2015, 163

Riffi	- engl. <i>ostinato</i> , <i>riff</i> . Lyhyt melodinen kuvio tai fraasi, jota toistetaan kappaleessa. Riffin toistuessa se soitetaan samalla instrumentilla ja samalta korkeudelta. 11
Rockabilly	- Nopeatempoista rock-musiikkia 1950-luvulta. ¹²
Skiffle	- Musiikin laji, jossa soittimina kitaran ja rumpujen lisäksi käytettiin lyömäsoittimina esimerkiksi kodin esineitä. ¹³
Solisti	- Musiikin esittäjä, joka ainakin osan esityksestä esiintyy yksin, ja jolla on tärkeä rooli esityksessä. Solistin taustalla voi olla säestys. ¹⁴
Synkopointi	- Synkopoinnoissa tavallisesti iskuttomia nuotteja painotetaan tyypillisten iskullisten nuottien sijaan. Jos synkopointia on paljon kappaleessa, se saa siihen aikaan eteenpäin menevän vaikutelman. Synkopointi on ominaista muun muassa jazzissa ja itäeurooppalaisessa kansanmusiikissa. ¹⁵
Särö	- engl. <i>distortion</i> . Hälyääniä ja säveltä yhdistävä efekti, jota käytetään laajalti eri genreissä. ¹⁶
Swing	- 1930-luvulla syntynyt jazzin alalaji, joka perustuu walking bass -bassolinjalle. Swingiä soittivat usein viihhteelliset big bandit. ¹⁷ Swingin rytmisen tyyli muodostuu synkopoinnista ja kolmimuunteisesti luettavista kahdeksasosanuoteista. ¹⁸
Tahti	- engl. <i>measure</i> , <i>bar</i> . Yksi useista samankestoisista osista, joista musiikkikappale koostuu ja joihin se on jaettu. ¹⁹

¹¹ Collins 2019a

¹² Collins 2019c

¹³ Collins 2019b

¹⁴ YSA - Yleinen suomalainen asiasanasto 2017a

¹⁵ Britannica 2019.

¹⁶ CVT Research Site 2017a

¹⁷ YSA - Yleinen suomalainen asiasanasto 2017b

¹⁸ Weir 2001, 231

¹⁹ Collins 2019d

Twang	- Sointi, joka kirkastaa, selkeyttää ja vahvistaa äänenlaatua. Twang on luonnollisesti läsnä monissa kielissä kuten amerikanenglannissa. Twangin avulla ääneen saadaan intensiivisyyttä ja äänenvoimakkuutta kuitenkin lisäämättä ilmanpainetta. ²⁰
Vibrato	- Sävelkorkeuden vähäinen vaihtelu. Voidaan kuvailla äänen värinästä tai huojuntana. ²¹
Walking bass	- Eteenpäinmenevä neljäsosanuoteittain soitettava bassolinja ²²
Örinä	- engl. <i>grunt</i> . Örinä on yleensä matalalla sävelkorkeudella tehtävä särön ja murahduksen sekoitukselta kuulostava efekti. Käytetään death ja black metallissa. ²³

3 Oppaan tyylilajit laulajan näkökulmasta

3.1 Metall

Jimi Hendrix ja eräät 60-luvun brittiläiset rock-yhtyeet toivat rockiin kitarasärön ja raskaamman rummu- ja bassovahvistuksen. Tätä äänimaailmaa veivät eteenpäin Led Zeppelin, Deep Purple ja Black Sabbath, jotka lukeutuvat ensimmäisiin metalliyhtyeisiin. Heidän musiikissaan kuultiin myös raskaita kitarariffejä, mystisiä sanoituksia ja muun muassa rumpusooloja. Laulussa saattoi kuulla ulinaa ja valitusta. Vuosien saatossa metallin sisällä kehittyi alalajeja, jotka etäännyivät toisistaan enemmän ja enemmän. Toiset ottivat vaikutteita mm. barokkisäveltäjiltä kuten Vivaldilta. Toiset siirtyivät yhä raskaampaan ja toiset popimpaan suuntaan. (Walser 2018.)

²⁰ Campbell 2016, 59-60

²¹ Ervola 2001, 228

²² Fundamental Changes, 2018

²³ CVT Research Site 2017b

Metalliin tai heavymusiikkiin kuuluvat olennaisesti särökitarra, bassorummun tuplapedaali, 12-kielinen sähköbasso, kitarariffit ja -soolot sekä ennen kaikkea raskaasti vahvistettu kokonaisuus. Metallilyriikat ovat kuuluisia synkkydestään, joka juontaa juurensa bluesista. Bluesin tavoin tekstejä leimaavat tragedia ja tuska, mutta metallissa teemat menevät näitäkin pidemmälle ja liikkuvat tuhon, kuoleman ja pahuuden ympärillä. (Crauwels 2016.)

Metallilaulussa kuullaan monenlaisia tekniikoita kuten örinää, säröä, falsettoa tai oopperaa (Crauwels 2016). Perinteisessä metallissa ja powermetallissa laulumelodiat on sävelletty korkeisiin äänialoihin (tenoriääniala) ja käytössä on kirkkaampi laulusaundi. Toisessa ääripäässä on esimerkiksi doom metal -alalaji, johon kuuluvat örinä ja matalat bassoäänialat. Trash- ja death-genreissä käytetään laulutekniikoita ja eri äänialoja monipuolisemmin. (Wallach ym. 2011, 12.)

Complete Vocal Technique -laulunopetusmenetelmä määrittelee tutkimuksen kautta saadun tiedon pohjalta myös metallilaulussa käytettäviä lauluefektejä (CVT Research Site 2017a, 2017b). Sekä särön (2017a) että örinän (2017b) kuvauksissa puhutaan hälyäänistä, joilla viitataan laulussa ilmeneviin ääniin, jotka eivät ilmaise sävelkorkeutta. Hälyääniä voisi myös kuvata sanoilla kohina tai rahina (Äänipää 2019). Särö ja örinä ovat molemmat sävelen ja hälyäänien yhdistelmiä, joten hälyäänillä on niissä merkittävä rooli. Näitä efektejä harjoiteltaessa kannattaa ensin opetella oikea tapa tuottaa ääni, ennen kuin lisätään lauluun äänenvoimakkuutta, jotta ääni ei vahingoittuisi tai vaurioittuisi hälyäänistä. (CVT Research Site 2017a; 2017b.)

Populaarikulttuuriin keskittyvä amerikkalainen aikakausjulkaisu Rolling Stone järjesti lukijoilleen äänestyksen suosituimmista metalliyhtyeistä vuonna 2011 (Rolling Stone 2011). Esimerkiksi seuraavia listan yhtyeitä kuuntelemalla voi saada hyvän kuulokuvan eri laulutekniikoista metallissa: Iron Maiden (kirkasta laulua, säröä), Metallica (säröä), Judas Priest (korkeat äänialat), Pantera (örinää, säröä). Merkittäviä naismetallilaulajia ovat muun muassa Arch Enemyn death-

laulaja Alissa White-Gluz (örinää, säröä) ja Tarja Turunen (oopperaa) (Griffy 2018).

3.2 Rock

Rock kehittyi 1950-luvulla alkuperänään muun muassa Skifflen ja Rockabillyn kaltaiset musiikkilajit. Rockin alkutaipaleen merkittävä askel eteenpäin oli Rock'n'rollin syntyminen. Rock'n'rollin merkittävydestä kertoo se, että se tavoitti suosiollaan tiettyjä erillään olleita kulttuureita ja sosiaalisia ryhmiä kuten sekä valkoiset amerikkalaiset että afroamerikkalaiset, vanhat ja nuoret kuuntelijat, sekä Yhdysvallat että Iso-Britannian. Tämän ensimmäisen kultakauden jälkeen rock eli hiljaiseloa kunnes 1960-luvun puolessavälissä klassinen rock nousi räjähdysmäiseen suosioon. (Crauwels 2016.)

Yksi rockin päämääristä on olla vakavasti otettavaa musiikkia. Keir Keightley kirjoittaa artikkelissaan *Reconsidering Rock* (2001, 109, 128-130) miten rockin ominaisuuksiin kuuluu massayhteiskunnan vastustaminen sekä pop-musiikkiin yhdistettävien pehmeiden ja turvallisten piirteiden hylkääminen. Vakava rock ei myöskään saa tyytyä keräämään faneja "tanssittavuudellaan", "romanttisuudellaan" tai muilla funktionaalisilla arvoilla, jolloin huomio siirtyisi pois itse musiikista. Tietyntyylinen vakavuus ja kapinallisuus ovat sekä rock-muusikoiden että rock-fanien ylpeys. Valtavan laajana tyylilajina tämä aiheuttaa kuitenkin ristiriidan rockin alalajien välillä, joiden joukossa on myös kaupallisia ja massoja miellyttävää rockia. (Keightley 2001, 109, 128-130.)

Laulunopettaja Lauren Bateman kirjoittaa rock-laulajien halusta laulaa voimakkaasti ja aggressiivisesti ja päätyen usein vahingoittamaan ääntään (Bateman 2017). Särö ja voimakkaat huudot tai kirkkaisut, joita kuullaan myös rockia raskaammassa metallissa (ks. 3.1 Metalli), ilmaisevat hyvin rockiin kuuluvaa kapinallisuutta. Bateman kuitenkin painottaa rentouden ja äänen hallinnan oppimisen tärkeyttä, jotta voi välttyä äänivammoilta. Batemanin mukaan monet laulajat sortuvat työntämään ja puskemaan ääntä, mikä aiheuttaa

suuren määrän jännitettä kehoon, aiheuttaa alavireisyyttä korkeissa äänissä ja kaiken lisäksi tekee mahdottomaksi kovalla äänenvoimakkuudella laulamisen. Tässä yhteydessä Bateman mainitsee termin belttaus, tekniikan, jolla voidaan tuottaa voimakasta ääntä korkeilla sävelkorkeuksilla. Belttausta käytetään myös pop-musiikissa ja termiä käsitelläänkin enemmän seuraavassa osiossa 3.3 Pop. (Bateman 2017.)

Batemanin tapaan Wendy DeLeo LeBorgne kuvailee rock-laulua sekä laulullisesti että emotionaalisesti intensiiviseksi (2014, 78-79). Intensiivisen laulamisen ja emotionaalisen ilmauksen tärkeyden vuoksi ääntä ei aina tuoteta terveellä tavalla. Rockia lauletaessa täytyykin DeLeo LeBorgnen mukaan pyrkiä minimoimaan äänelle aiheutuvat vahingot. Voimakkaan ja säröisen huudon tuottaminen turvallisesti on olennaista rock-laulajalle. Muita rock-laulun tyylikeinoja särön ja voimakkaan laulun lisäksi ovat narina ja niekut. Nämä lauluehosteet täytyy DeLeo LeBorgnen mukaan osata lisätä lauluun oikealla tavalla ja oikealla ajoituksella.

Narina kuullaan usein laulufraasin alussa tai lopussa (CVT Research Site 2017c, engl. *creak*). Se lauletaan lähelle mikrofonia, jolloin se tuo vaikutelman läheisyydestä tai emotionaalisesta murtuneisuudesta. Jos narinaa käytetään laulufraasin aikana (engl. *creaking*), se muistuttaa hentoa säröä (CVT Research Site 2017c). Narinan voi löytää laulamalla pitkän liu'un korkealta niin alas kuin kykenee äänellään menemään (Edwards 2014, 111-112). Aivan äänialansa pohjalla voi saada aikaan äänen, jossa ei ole sävelkorkeutta, vaan muistuttaa narinaa. Narinan voi kokeilla muodostaa sekä m-kirjaimella avaamatta suutaan että a-kirjaimella, minkä opittuaan voi kokeilla sijoittaa narinan minkä tahansa sanan eteen, joka alkaa a:lla (Edwards 2014, 111-112).

Jos tarkastellaan kaikkien aikojen suosituimpien rock-yhtyeiden listaa (Stockdale 2018), voidaan jo havaita kuinka erilaista musiikkia ja laulamista eri yhtyeet eri aikakausina ovat esittäneet. Muun muassa yhtyeiden levymyynnin ja internet-suosion perusteella kootulta listaukselta saa jo hyvän yleiskuvan rock-laulamisesta kuuntelemalla 20 suosituinta rock-yhtyettä, joiden joukossa ovat

muun muassa 60- ja 70-luvuilla aloittaneet kokoonpanot The Beatles, Led Zeppelin, Queen sekä 80- ja 90-luvuilla perustetut Red Hot Chili Peppers ja Linkin Park. Naisvokalisteja on rockissa huomattavasti miehiä vähemmän, mutta esimerkiksi Paramore-yhtye ja soul- ja blues-vaikutteitakin omaava artisti Janis Joplin ovat hyviä lähtökohtia erilaisten naisrokkareiden laulutyyleistä.

3.3 Pop

Pop on helposti lähestyttävää ja helposti mieleen painuvaa musiikkia. Popkappaleet ovat kuin suoraan radiosoittoa varten sävellettyjä. Niissä on tarttuvat melodiat, yksinkertainen rakenne ja sointukierto, sanoitukset, jotka eivät loukkaa ketään sekä pituus, joka harvoin ylittää neljän minuutin rajan. Samalla pop on valtavan suuri genre, joka käsittää koko ajan yhä useampia ja useampia erilaisia alalajeja, mikä vaikeuttaa sen määrittelemistä. 2000-luvulle siirtymisen jälkeen merkittävin pop-genreä muokkaava tekijä on ollut dancen ja elektronisen musiikin yhdistyminen perinteiseen poppiin. Pop muuttaakin usein muotoaan ja saavuttaa suurimman kaupallisen hyödyn seuraamalla uusimpia trendejä. Popin kaupallinen piirre istuukin hyvin sen alkuperäiseen nimitykseen *popular music*, suomeksi populaääri- eli suosittu musiikki. (Crauwels 2016).

Popin kaupallisuudesta ja määrittelyn vaikeudesta puhuvat Crauwelsin lisäksi muut lähteet. Esimerkiksi Simon Frith (2001, 94-6) mainitsee pop-musiikkia määriteltävän toisinaan niin avoimeksi ja laajaksi genreksi, että muut tyyllilajit kuten rock ja country kokevat tarpeelliseksi tehdä pesäeron persoonattomaan ja kaupalliseen poppiin. Persoonattomuus johtuu siitä, että muusikon yksilöllisen ilmauksen sijaan popissa korostuu tuotannon merkitys. Tuotanto tarkoittaa levy-yhtiöitä ja levy-yhtiöiden omia sanoittajia ja säveltäjiä, jotka yhdessä pyrkivät luomaan markkinoilla toimivaa pop-musiikkia. Kaupallisen luonteensa vuoksi pop-musiikin keulakuvan eli laulajan rooli on kuitenkin erityisen tärkeä. Taitava pop-laulaja kykenee välittämään hänelle kirjoitetun laulun kuulijoille tavalla, joka koskettaa heitä, laittaen peliin oman persoonansa. Kaava, jossa laulu sävelletään

laulajaa ajatellen eikä edustamaan säveltäjän taitoja, kehittyi jo 1940-luvulla (Frith 2001, 98).

Pop-laulajan tärkein työväline laulun välittämisessä yleisölle on mikrofoni. Mikrofonin käyttö mahdollistaa hiljaisen ja intiimin äänenkäytön ja vapauttaa laulajan laulamasta pelkästään voimakkaasti ja kuuluvasti (Frith 2001, 98-99). Kuulija voi kokea laulajan olevan lähellä ja erityisesti emotionaaliset ja eroottiset laulutekstit välittyvät tehokkaammin. Tutkija Simon Frithin mielestä tämä johti tähteyden ja idolien syntymiseen pop-maailmassa, mistä ensimmäisiä esimerkkejä oli Frank Sinatra ja tämän nuoret naispuoliset fanit. (Frith 2001, 98-99.)

Herkän ja tunteikkaan kappaleen harjoitteluun laulutunnilla kannattaa siis ottaa mikrofoni mukaan. Sen sijaan, että oppilaan täytyy koventaa äänenvoimakkuutta, kun opettaja säestää häntä äänekkäästi pianolla, voidaan mikrofonin kanssa kokeilla erilaisia äänensävyjä hiljaisellakin äänellä lähelle mikkiä laulettuna. Tutustuminen laulunsanoihin ja niistä jutteleminen laulunopettajan kanssa voi myös auttaa eläytymistä esimerkiksi herkkiin ja emotionaalisiin teksteihin.

Hiljaisen ja intiimin laulamisen vastapainona popissa kuullaan belttausta, joka on huutoa muistuttava laulutekniikka, jota usein käytetään emotionaalisen intensiteetin lisäämiseen kappaleessa (The Guardian 2009a). Belttauksessa on yhtäläisyyksiä puheenomaisen äänenkäytön kanssa, mutta se tarvitsee onnistuakseen enemmän lihastyötä ja energiaa. Belttausta harjoitellakseen voi kokeilla pinnallista hengitystä rintakehään niin, että tuntee rintakehän levenemisen sivuilla. Tähän voi lisätä ”Jei”-huudon, joka oikein tehtynä tulee vahvana ja kirkkaana ulos. (The Guardian 2009a.)

Suuria popin miestähtiä ovat muun muassa Frank Sinatra, Elton John, Michael Jackson, David Bowie ja Prince. Menestyneimpiä naisvokalisteja ovat muun muassa Céline Dion, Madonna, Whitney Houston ja Mariah Carey. Suosittuja pop-yhtyeitä ovat esimerkiksi the Beatles ja ABBA. Viime vuosina parhaista pop-albumeista Grammy Awards -palkintojuhlissa palkittuja laulajia ovat muun

muassa Ariana Grande (2018), Ed Sheeran (2017) ja Adele (2011 ja 2016) (Grammy Awards 2019a). Muita samassa luokassa voittaneita ja kaupallisesti menestyneitä pop-laulajia ovat muun muassa Taylor Swift ja Sam Smith.

3.4 Blues

Blues syntyi amerikkalaisen yhteiskunnan sorretun mustan väestön keskellä. Se oli huuto väheksittyjen puolesta, vaikkakin valtaväestön korviin se oli rikollisten musiikkia. Alkuperäinen blues olikin rouheaa, vilpitöntä ja suorasukaista. Bändissä bluesille ominaisen saundin tuo kitara, jonka rinnalla blues-yhtyeessä on usein rummut ja basso. Blues-kappale rakentuu tyypillisesti kahdesta A-osasta, joiden jälkeen tulee B-osa, kaiken kaikkiaan 12 tahtia. Melankolisuutta bluesiin tuovat blue notet eli sävelet, joiden sävelkorkeus on häilyvä. (Crauwels 2016.)

Blues-tekstit huokuvat myös melankolisuutta. Evansin mukaan (2015,124-125) lyriikat ovat realistisia ja vakavia, ja huumoriakin sisältäessään ironisia tai monimerkityksisiä. Niissä on surua ja tunnustuksia, yhteiskunnallista kritiikkiä sekä teemoja kuten alkoholi, kuolema, seksi ja köyhyys, jollaisia amerikkalainen populaarimusiikki ennen bluesia ei ollut juurikaan kuvannut. (Evans 2015, 124-125.)

Aiemmin mainittu 12-tahtinen blues-kappale seuraa tiettyä sointukiertoa, jota demonstroi Sibelius-Akatemian lehtori Tabellin esittämä esimerkkisointukierto alla olevassa kuvassa. Sekä sävelletyt että improvisoidut blues-melodiat ovat linjassa harmonisen kerroksen instrumenttien (ks. 2.3.3 Mooren musiikillisen tuotoksen kerrokset) soittaman sointukierron kanssa, ja tästä on syntynyt niin sanottu blues-asteikko (Shapiro 2016, 4-5). Blues-asteikon sävelet alla olevan kuvan sointukiertoon olisivat: F, Ab, Bb, B, C ja Eb. Tutustumalla blues-sointukiertoon ja -asteikkoon voidaan siis helposti säveltää ja improvisoida

bluesia-melodialinjoja. Laulajan kannattaakin harjoitella improvisointia blues-asteikon antamissa rajoissa.

rockblues

jazzblues II-V-I turn around

Nuottiesimerkki 1. Bluessointukierto (Tabell 2008a).

Bluesissa on pääasiallisesti soololaulaja, eli muun muassa duetot ja taustalaulu ovat harvinaisia. Laulaja myös tavallisesti esiintyy yksin oman instrumenttinsa kanssa, joka usein on kitara, piano tai huuliharppu. Tästä syystä bluesissa korostuvatkin solistin yksilöllinen ilmaus ja improvisaatio – myös niissä tapauksissa, joissa laulajan kanssa esiintyy säestäjä tai bändi. Improvisaatio on niin merkittävässä osassa, että jopa kokonainen konsertti voi olla sanoituksia ja melodioita myöten improvisoitu. (Evans 2015, 120.)

Mitä tulee blues-laulun äänitekniisiin kysymyksiin, Jungr (2002, 114-115) väittää, ettei blues-laulajien kesken ole löydettävissä äänen tuottamiseen liittyviä normeja. Sen sijaan kaikenlaiset äänenvärit ja soinnit klassisesta äänen tuottamisesta raakaan muokkaamattomaan ääneen ovat mahdollisia, jolloin keskiöön nousevat laulajan persoonallinen ilmaus ja yksilölliset valinnat äänenkäytön suhteen. Jungrin mukaan äänentuottamista ja äänen koristelua olennaisempi rooli bluesissa on laulajan sisäisessä maailmassa ja ymmärryksessä tunteiden ja laulettavan musiikin yhteydestä. Ilman tätä syvällisempää, myös gospel-tyylilajissa olennaista henkistä tekijää musiikki voi jäädä liian pinnalliseksi ollakseen bluesia. (Jungr 2002, 114-115.)

Kun harjoittelee blues-laulua, kannattaa siirtää huomio pois teknisistä ominaisuuksista ja etsiä itselle luonnollinen ”raakakin” ääni, jonka kautta voi helpoiten tulkita tekstiä ja löytää sen syvyyttä. Laulutekstiä voi yrittää puhua ääneen ennen laulamista. Puheessa kannattaa kiinnittää huomiota siihen, kuinka vakuuttaa kuulija tai kuinka ääntä vapaasti käyttämällä voi ilmaista viestiä.

Jan Shapiro, *So You Want to Sing Jazz* -oppaan kirjoittaja, suosittelee laulajia kuuntelemaan aivan ensimmäisiä blues-laulajia kuten Bessie Smith, Ma Rainey, Ethel Waters, Blind Lemon Jefferson ja Charles Patton (Shapiro 2016, 1). Muita Shapiroin mainitsemia blues-laulajia ovat muun muassa Robert Johnson, Big Joe Turner ja Muddy Waters (Shapiro 2016, 8-9). Tähän listaan voisi lisätä vielä BB Kingin ja Etta Jamesin.

3.5 Jazz

Jazz syntyi Yhdysvalloissa 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa musiikkityylilajien kuten näyttämömusiikin, bluesin, afroamerikkalaisen hengellisen musiikin, ragtimen ja sen ajan populaarimusiikin vaikuttamana (Monson 2015, 163-165). Jazzin alkuvaiheissa sen kehitykseen vaikuttivat erityisesti neworleansilaiset instrumentaalikokoonpanot. Jazz-kokoonpanoja oli sekä pieniä että suuria. Pienemmissä kokoonpanoissa saattoi olla basson, rumpujen ja pianon lisäksi esimerkiksi banjo, kun taas isommat jazz-kokoonpanot olivat big bandeja, joissa oli mukana myös puhallinsoittimet ja selkeät solistit (esimerkiksi trumpetisti). (Monson 2015, 163-165, 168-169.)

1930-luvulla kehittynyt swing-tyyli edustaa tärkeää aikakautta jazzin historiassa. Swingissä on rytmisen bassolinja, jonka päälle soitetaan riffejä, jotka esiintyvät niin melodiassa, jatkuvana linjana solistin taustalla tai esimerkiksi kysymys-vastaus-tyyppisessä vuorottelussa solistin kanssa. Eräs menestykseläs swing-aikakauden laulusolisti oli Billie Holiday, joka oli taitava muuntelemaan melodioita ja rytmejä improvisaation kautta. (Monson 2015, 171-173.)

Swing-kappaleissa on käytössä kolmimuunteinen fraseeraus. Tällöin iskullisen ja iskuttoman sävelen muodostama pari fraseerataan eripituisiksi iskullisen ollen noin kaksi kertaa pitempi kuin sen jälkeen tuleva iskuton nuotti (Tabell 2008b). Swingin svengi ja keinuvuus tulee siitä, että koko bändillä on yhteinen rytmien käsitys ja tulkinta kolmimuunteisuudesta. Tämä koskee myös laulajaa. Laulufraasien, sekä sävellettyjen että improvisoitujen, täytyy istua ja ajoittua oikein musiikkiin, jolloin voidaan puhua rytmisesti hyvästä fraseeruksesta (Hapuoja 2015, 143-144). Swingiä voi harjoitella painottamalla kahdeksasosaparien jälkimmäistä eli iskutonta nuottia ja 2. ja 4. neljäsosanuottia kappaleissa, joissa on 4/4-tahtiosoitus (Guardian 2009b). Kokemukseni perusteella tätä voi soveltaa sekä harjoiteltavaan swing-kappaleeseen että esimerkiksi harjoitusetydiin.

Swingin aikakaudella kehittynyttä lauluimprovisaatiotapaa kutsutaan nimellä scat (Shapiro 2016, 14). Scat-improvisaatio on non-verbaalista laulua, eli se ei sisällä sanoja. Laulajat kuten Ella Fitzgerald ja Sarah Vaughn usein matkivat aikansa puhallinsolisteja ja lauloivat sointukiertojen päälle sooloja aivan kuten trumpettistit ja saksofonistitkin. Jazz-improvisoinnissa sointukierron tunteminen onkin välttämätöntä, jotta voi vapaasti improvisoida melodiaa harmonisen kerroksen ylle (ks. 2.3.3 Mooren musiikillisen tuotoksen kerrokset). Koska sanat ja sanoitukset eivät kuulu scattiin, käytössä on tavuja, joiden avulla lauletaan erilaisia rytmejä (Shapiro 2016, 142-144). Näitä ovat esimerkiksi *du, bah, bu, de, scew, e, do*, sekä näistä muodostetut yhdistelmät, jotka usein käytetään eri rytmien laulamiseen: *du-bah, bu-de-dah, scew-e-do-do*. (Shapiro 2016 14, 142-144.)

Michele Weir, Vocal Improvisation -laluoppaan kirjoittaja, antaa kirjassaan useita vinkkejä jazz-improvisointiin ja improvisoituihin laulusooloihin (Weir 2001, 188). Hänen mukaansa improvisoinnissa tulee välttää kiirehtimistä. On tärkeämpää saada sanottua jotain musiikillisesti painavaa kuin kiirehtiä laulaen ilman taukoja. Improvisaation olisi hyvä lähteä yhdestä ajatuksesta ja kasvaa eteenpäin luonnollisesti kuin tarina. Weir painottaa myös rytmistä ilmausta, johon hän kehottaa keskittymään erityisesti soolon alussa. Improvisaation tulisi myös

olla yhteensopiva esitettävän kappaleen ja sovituksen kanssa, edustaen samaa tyyliä ja tunnelmaa. (Weir 2001, 188.)

Jazzissa ei välttämättä tarvitse perehtyä tiettyihin laulutekniikoihin tai kehittää laajaa äänialaa, vaan laulaja voi tutkia omaa ääntään ja käyttää löytämiään ominaisuuksia laulettavan kappaleen personoimiseen. Kun lähtökohtana on oma luonnollinen puheääni, laulamista voidaan yksinkertaisesti ajatella puheäänien laajentamisena. Tämä näkyy äänen sävyjen lisäksi esimerkiksi rytmisenä muunteluna. Kun laulun sanoja laulaa kuvitellen puhuvansa ääneen, lauluun tulee luonnollista rytmistä muuntelua. Alkuperäisen sävellyksen nuotit muuttuvat kestoiltaan pidemmiksi tai lyhyemmiksi ja laulussa kuuluu laulajan persoonallinen ilme. (The Guardian 2009.)

Oman luonnollisen äänen sävyjä voi löytää laulamalla jazz-kappaletta pelkästään käyttämällä eri vokaaleja. Tämä voi esimerkiksi olla laulamista tekstin mukaan mutta jättämällä konsonantit lausumatta (Guardian 2009). Äidinkieleltään suomalaisen laulajan kannattaa myös keskittyä englanninkielisen laulun sisältämiin englanninkielen äänteisiin. Englannissa soinnilliset äänteet kuten b, d ovat tavallisempia kuin suomen kielessä, joten tutustuminen englannin äänteisiin ja niiden harjoittelu tuo muun muassa soinnillisuutta laulamiseen. Scat-laulussa perinteisesti käytettävät tavut sisältävät myös englannin kielen äänteitä, joten ääntämisen harjoittaminen voi sujuvoittaa myös scat-improvisointia.

Jazz-laulajia, joita kannattaa erityisesti kuunnella ovat esimerkiksi tässä osiossa jo mainitut Billie Holiday, Ella Fitzgerald ja Sarah Vaughan. Miepuolisia jazzlaulajia ovat muun muassa Nat King Cole, Frank Sinatra. Grammy-palkittuja nykylaulajia ovat muun muassa Gregory Porter, Dianne Reeves ja Cécile McLorin Salvant (Grammy Awards 2019b).

3.6 R'n'B

R'n'b (*rhythm and blues*) sai alkunsa Yhdysvalloissa 1940-luvulla afroamerikkalaisen väestön siirtyessä suurin joukoin eteläisistä osavaltioista isoihin kaupunkeihin (Suuri muuttoliike). Suurten kaupunkien musiikkielämään vaikuttivat myös toiseen maailmansotaan liittyneet kutsunnat ja niiden aiheuttama miesvaje, minkä takia perustettiin paljon uusia pienempiä elävän musiikin esiintymispaikkoja sekä pienempiä yhtyeitä. *Rhythm and blues* -nimityksen alla markkinoitiin alun perin kaikkea afroamerikkalaista musiikkia, mutta todellisuudessa tyylilaji oli sekoitus vaikutteita jazzista, bluesista ja gospelista. Etelän muusikot olivat tuoneet mukanaan omien alueidensa musiikkityylit, jotka muovautuivat urbaaneissa ympäristöissä uudenaikaisiksi. (Burnim ja Maultsby 2015, 239-240.)

R'n'b:n alkuaikojen jälkeen merkittävimpiä vaiheita olivat tyylilajin kuulijakunnan suuri kasvu lisääntyneen radioaalloin myötä 40-luvun puolivälin jälkeen sekä Motown-levymerkin vahva nousu 60-luvulla (Burnim ja Maultsby 2015, 252, 257-260). Maultsby jopa sanoo, että Motown symboloi koko sen aikaista amerikkalaista populäärikulttuuria. Motown-tyylisessä r'n'b:ssä yleislaulu koostui mm. back beatistä, walking bassista ja tahdin kaikille neljälle iskulle soitettavista tamburiinista, bassorummusta ja taputuksista. Kappaleet kuitenkin keskittyivät laulun ympärille, ja ne myös usein kirjoitettiin varta vasten soololaulajan äänelle sopiviksi. Melodiaa tukemaan kirjoitettiin helposti mieleenpainuvia lyriikoita ja lauluharmonioita sekä käytettiin gospelista tuttua kysymys-vastaus-rakennetta. Levy-yhtiöllä oli sooloartisteja, duoja, pieniä musiikkiryhmiä ja lauluryhmiä. Toisin sanoen laulu ei esiinny r'n'b:ssä pelkästään melodisessa kerroksessa solistisessa asemassa, vaan usein myös harmonisessa kerroksessa taustalauluharmonioiden muodossa sekä lauluryhmien sovituksissa (ks. 2.3.3 Mooren musiikillisen tuotoksen kerrokset). (Burnim ja Maultsby 2015, 252, 257-260.)

Vuosien 1955 - 1967 aikaista r'n'b:tä kutsutaan myös nimellä soul, tai soulia voidaan ajatella r'n'b:n alalajina. Potter (2001, 144-5) kuvailee soulia tempoltaan

hitaammaksi kuin samaan aikaan musiikkiteollisuutta hallinnut rock'n'roll mutta samalla dynaamiseksi, tanssittavaksi ja rouheaksi. Soulissa improvisaatio on tärkeää, ja improvisointia käytettiin myös äänityksiin. Soul-laulussa on paljon piirteitä gospelista ja lisäksi soulissa voidaan kuulla huudahduksia, jopa kirkaisuja, jotka liittyvät sekä improvisaatioon että interaktiivisuuteen yleisön kanssa. (Potter 2001, 144-145.)

Maultsby (Burnim ja Maultsby 2015, 277, 286-7) kirjoittaa soulin ja gospelin välisen rajan olevan niin hämärä, että soulin voidaan sanoa olevan gospelin maallinen vastakappale. Sekä soulissa että afroamerikkalaisen väestön gospelissa ovat käytössä perkussiivisempi laulutyyli yllämainittuine huudahduksineen, käheä äänensävy, lyyrisen kaunis äänenkäyttö, vibrato, vaikerrukset, melismat, liu'utukset ja näiden yhdistely laulussa. (Burnim ja Maultsby 2015, 277, 286-7.)

Yllä kuvaillaan sitä miten laulun koristelu monilla eri efekteillä kuuluu r'n'b-laulamiseen. Yksi näistä efekteistä on vibrato, jota voidaan tehdä kahdella tavalla (Sillanpää 2017, 2). Kurkunpäävibrato on hidasta tai nopeaa kahden sävelen välillä kuultavaa äänenkorkeuden vaihtelua. Laulaja voi myös halutessaan tehdä leveän tai kapeamman vibraton. Kurkunpäävibratoa voi harjoitella valitsemalla kaksi säveltä, joita vuorotellaan hitaasti vähitellen nopeutta lisäten. Kun harjoitus on lihasmuistissa, äänestä voidaan "päästää irti" ja vibrato syntyy vapaasti kuin itsestään. Vasaravibrato sen sijaan on äänen värinää samassa sävelkorkeudessa. Tätä voi harjoitella nopeuttamalla kurkunpäävibratoa. (Sillanpää 2017, 2.)

Melismalla tarkoitetaan melodista vokaalijuoksutusta, jossa yhden tavun aikana lauletaan useita säveliä (Sillanpää 2017, 2 ja Collins 2019f). Sillanpää neuvoo, että melismaa voidaan harjoitella kurkunpäävibraton tapaan laulamalla toivotut sävelet ensin hitaasti ja lisäämällä nopeutta harjoituksen edetessä. R'n'b-efektien toisessa ääripäässä ovat huudot. Huutoja ja kirkaisuja varten ääneen tarvitaan twangia ja pääsointia (Sillanpää 2017, 1). Pääsoinnilla tai -resonanssilla viitataan värähtelyn tuntemukseen pään alueella, kun lauletaan korkeilla sävelkorkeuksilla

(Edwards 2014, 265). Niin kutsuttu pää-ääni on pehmeä eikä niin voimakas, mutta sitä voi harjoitella laulamalla korkeita säveliä vaihdellen samalla dynamiikkaa (Edwards 2014, 104-105). R'n'b-mäisen pääsointisesta huudosta tekee twangin lisääminen. Campbellin mukaan twang on äänenlaatua kirkastava ja voimistava tekijä, joka on luonnollisesti läsnä esimerkiksi amerikanenglannissa (2016, 59-60). Sillanpää on samoilla linjoilla ja ehdottaakin amerikkalaisen puhetyylin matkimista twangin löytymiseksi (Sillanpää 2017, 1).

R'n'b on laaja genre, joten sitä kannattaa myös kuunnella monipuolisesti. Merkittäviä Motown-artisteja olivat muun muassa Marvin Gaye, Stevie Wonder, The Jackson 5, The Supremes ja Martha & The Vandellas. Maultsby (2015, 297) luettelee merkittävimpinä artisteina mm. seuraavat: James Brown, Aretha Franklin, Sam Cooke, Ray Charles, Erykah Badu ja Curtis Mayfield. Merkittäviä nykyartisteja ovat myös esimerkiksi Joss Stone, Adele ja Justin Timberlake.

3.7 Rap

Rap (suomeksi myös räp) on rytmitetyn tekstin lausumista jo äänitetyn kappaleen tai DJ:n luoman säestyksen päälle (Norfleet 2015, 354-355). Rappäävää artistia kutsutaan MC:ksi (engl. *master of ceremony* l. seremoniamestari). Rap on osa laajempaa hip hop-kulttuuria, joka sisältää myös graffiti-taiteen, break dancen ja äänilevyjen soittamisen yökerhoissa ja radiossa (DJ). Rap syntyi afroamerikkalaisten ja muiden Afrikassa alkuperänsä omaavien etnisten ryhmien kuten jamaikalaisten keskuudessa. Näiden etnisten ryhmien verbaaliset perinteet kuten tarinankerronta, kerskailu ja verbaalisten loukkausten esittäminen kilpailumielessä vaikuttivat rapin kehittymiseen. (Norfleet 2015, 354-355.)

Rap-musiikin ytimessä on biitti eli äänitetty rumpukomppi, jonka luomiseen käytettiin vanhojen funk- tai disco-äänityksien rumpuraitoja. Äänitteeltä valittiin kohta, jossa vain rumpali ja toisinaan myös basisti soittivat ja tätä pätkeä toistamalla luotiin taustanauha, toisin sanoen looppi, räppiä varten. Biittiä

maustettiin sample-tekniikalla, jossa leikataan ja kopioidaan yhtä lailla vanhojen äänitteiden lyhyitä äänipätkiä, esimerkiksi melodioita, bassolinjaa ja kaikenlaisia äänitehosteita. (Crauwels 2016.)

Rap kehittyi 1970-luvulla ja jo 80-luvulla se oli laajentanut yleisöään ja löytänyt ihmisten tietoisuuteen (Norfleet 2015, 355-9). 80-luvulla ja erityisesti 90-luvun puolella rap alkoi jakaantua alalajeiksi, jotka muun muassa ottivat vaikutteita muista tyyllilajeista (Norfleet 2015, 361-3). Beastie Boys niminen yhtye yhdisti rockia ja räppiä, pop-rapissa kuultiin meneviä, huumoripitoisia ja ei-kantaaottavia sanoituksia, gangsta rap sitä vastoin oli täynnä väkivaltaisista, seksuaalisista ja poliittiseen uhmaan kannustavista teksteistä. Lisäksi samoihin aikoihin nousi yhä useampia naisrap-artistejä kuten Missy Elliot ja Lauryn Hill. (Norfleet 2015, 355-9, 361-3.)

Jos räppiä tarkastellaan Mooren musiikillisten kerrosten näkökulmasta (ks.2.3.3), huomataan, että siinä korostuu musiikin rytmisen kerros. On selvää, että yleisesti musiikissa kaikkien instrumenttien soitossa on rytmisiä elementtejä, mutta Mooren rytmisessä kerroksessa viitataan erityisesti rumpuihin ja lyömäsoittimiin, joissa sävelkorkeus ei ole tärkeä vaan niiden rooli on rytmin ilmaiseminen. Rap-musiikissa instrumenttien vähyyden vuoksi rumpukompin (rytmisen kerros) ja bassolinjojen (matalien taajuuksien kerros) rooli on tärkeämpi, mutta tämän lisäksi laulun sijalla (melodinen kerros) onkin räppiä, joka melodian sijaan edustaakin rytmiä. Laulutuntia ajatellen tämä tarkoittaa tarvetta erilaisille rytmiharjoituksille ja tarvetta keskittyä rytmiseen ilmaisuun ja sen esille tuomiseen.

Palkittu, kriitikoiden ylistämä ja menestyneimpien rap-artistien joukossa oleva Jay-Z kuvailee hyvää räppäriä David Lettermanin haastatteluohjelmassa My Next Guest Needs No Introduction (Jay-Z. 2018). Ensiksi Jay-Z puhuu äänen tärkeydestä. Hyvällä ja vaikuttavalla äänellä, kuten hänen mukaansa Snoop Doggin äänellä, voidaan sanoa yksinkertainenkin fraasi ja vaikuttava ääni saa senkin kuulostamaan hyvältä. Toisena piirteenä Jay-Z mainitsee kadenssin, jolla viitataan äänen rytmiseen sujuvuuteen ja soljuvuuteen eli flow'hun. Erityisesti hän

kehuu Eminemin kadenssia ja synkopaatiota ja sanoo Eminemin olevan kuin lyömäsoitin musiikin seassa. (Jay-Z 2018.)

Koska rytmi ja sen ilmaiseminen ovat räpissä niin tärkeitä, rap-musiikkia kuunneltaessa kannattaa kiinnittää huomiota nimenomaan rytmeihin, synkopointiin ja intonaatioihin eli painotuksiin lauseissa ja sanoissa. Tekstiä voi lähestyä ensin ilman rytmiä puheen kautta ja lisätä sitten rytmit mukaan tekemiseen. Artikulaatiolle on hyvä antaa erityishuomio ja suun alueen lihaksia (kieli, huulet) voi olla hyvä lämmitellä ennen räppiä varsinkin, jos laulunoppilaan artikulaatio on laiskaa.

Vanhempia rap-yhtyeitä ovat muun muassa Funky 4 + 1, The Sugar Hill Gang ja Run-D.M.C. 1980- ja 90-luvuilla aloittaneita artisteja ovat esimerkiksi Missy Elliot, Lauryn Hill, Wu-Tang Clan ja Beastie Boys. Uudempia artisteja taas ovat esimerkiksi Jay-Z, Eminem, Snoop Dogg, Kendrick Lamar. Suomalaisia räppäreitä ovat esimerkiksi Elastinen, Paleface, Mikael Gabriel, Cheek ja Paperi T.

3.8 Iskelmä

Iskelmä on Suomessa 1920-luvulla syntynyt musiikkigenre, joka kehittyi ruotsalaisen, saksalaisen, venäläisen sekä amerikkalaisen musiikin vaikuttamana (Väkevä 1998). Iskelmä oli tanssimusiikkia, jossa oli toistuva kertosäe ja instrumentaaliosuudet, jotka olivat lauluosuuksiakin merkittävämpiä. Iskelmän suosiota vauhdittivat gramfonien yleistyminen, tanssiorkestereiden esiintyminen YLE Radiossa, jazzin saapuminen Suomeen amerikansuomalaisten muusikoiden mukana sekä kaupungistuminen. (Väkevä 1998.)

Iskelmään kuuluu monia eri tyyliä kuten valssi, foxtrot, tango ja polkka (Väkevä 1998). Hapuoja kertoo, että foxtrotilla eli foxilla on juuret swingissä, joten mukana on kolmimuunteinen ajattelu (Hapuoja 2015, 118; kolmimuunteisuus ks. 3.5 Jazz). Toisin kuin jazzin swing-tyylissä foxissa ei kuitenkaan paino ole siirtynyt

painottomille tahdinosille eli 2. ja 4. neljäsosanuotille sekä kahdeksasosaparin jälkimmäiselle nuotille. Hapuojan mukaan tyylinmukaista foxissa on rytmisyys ja synkopointi. Suomenkielisten sanojen tuplakonsonantit (esim. **tunne**, **ikkuna**) korostuvat, mikä auttaa pysymään tempossa. Lisäksi kevyttä vibratoa voi käyttää laulufraasin lopun pitkään säveleen. (Hapuoja 2015, 118-9.)

Suomalainen tango eroaa kovin argentiinalaisesta sukulaisestaan ja on pelkistetympää (Hapuoja 2015, 122-3). Laulufraasien alut lauletaan rytmisesti hyvin tarkasti, kun taas fraasien loput tyypillisesti laahaavat eli jätättävät. Tangossa esiintyy siis jonkun verran rytmistä muuntelua, mutta melodiaa ei kuitenkaan muunnella. Tango koostuu tavallisesti kahdesta eri osasta, jotka eroavat komillisesti ja hieman tunnelmaltaan toisistaan. Tango-osa on tulisempi ja intohimoisempi, kun taas beguine-osa luonteeltaan pehmeämpi. Tämä on hyvä ottaa huomioon tango-kappaleita lauletaessa. Tango-osan vahvojen tunteiden tulkitsemista voi tehdä esimerkiksi korostamalla artikulaatiota. (Hapuoja 2015, 122-3.)

Suosituimpia iskelmälaulajia ovat muun muassa Ture Ara, Laila Kinnunen, Brita Koivunen, Georg Malmsten, Tauno Palo, Arja Koriseva, Jari Sillanpää ja Olavi Virta (Väkevä 1998, Hapuoja 2015 119, 123).

4 Pohdinta

Opinnäytetyöprosessiin sisältyneessä tyyllilajien tutkimisessa esiintyi jonkin verran haasteita. Suurimman haasteen aiheutti usean lähdemateriaalin lähes olematon maininta laulamista tyyllilajissa. Moni opus kuvailee genreä hyvinkin syvällisesti historian, ei-musiikillisten elementtien ja estetiikan, jopa instrumentaation kautta, mutta laulu itsessään jää pois kuvailusta, vaikka onkin merkittävä osa instrumentaatiota. Lähdeteokset käsittelivät laulajia bändien keulakuvina, esiintyjinä, persoonina, tyyllillisinä roolimalleina, mutta harvoin analysoivat näiden laulamista. Laulamiseen liittyvä tieto löytyikin varmemmin

lauluoppaista ja internet-artikkeleista, mutta näissä ei aina mainittu yhteyttä tyyllilajiin. Internet oli paras lähde mitä tuli tyylinmukaisesta laulamisesta kirjoittamiseen. Näissä tapauksissa pyrin varmistamaan, että artikkelin kirjoittaja on itse koulutettu laulopedagogi tai vastaavassa asemassa oleva henkilö.

Tyyllilajikuvauksen ja tyyllilajin laulamisen kuvauksen löytyminen usein eri lähdemateriaaleista on sanaston kokoamisen lisäksi suurin syy lähteiden paljouteen näinkin kapeassa kirjallisuuskatsauksessa. Miellyttävänä yllätyksenä törmäsin prosessissa englannin kieliseen So You Want to Sing -sarjaan, jossa kukin sarjan opus on omistettu laulamiseen eri tyyllilajeissa. Sarjan sisältämiä pop/jazz-tyyllilajioppaita ovat mm. So You Want to Sing Blues, So You Want to Sing Rock 'n' Roll ja So You Want to Sing Jazz, joista kaksi viimeksi mainittua sain myös käsiini. Vastaavanlaista sarjaa ei ole julkaistu suomen kielellä, joten suomenkieliselle materiaalille todella on tarvetta.

Tyyllilajien valinnassa voisi päätyä moniin eri ratkaisuihin ja kunkin niistä voisi perustella hyvin. Tämän työn ratkaisu oli luottaa Kwinten Crauwelsin laajamittaiseen tutkimustyöhön, jonka lopputuloksena on yksityiskohtainen pop/jazzin genreluokittelu ja virtuaalinen musiikkikartta Musicmap. Opinnäytetyötä luettaessa voi myös huomata, että tässä opinnäytetyössä pop/jazz-tyyllilajien kuvaus painottuu niiden afroamerikkalaiseen perimään. Tämä johtuu osittain siitä, että käytettävissä oli monia päteviä englanninkielisiä lähde-tekstejä. Iskelmän lisääminen tähän luetteloon voi tuntua kummalliselta, mutta samalla se on lähes välttämätön lisä, kun otetaan huomioon suomalaiset laulunoppilaat ja heidän mahdolliset musiikilliset mieltymyksensä. Työn ja oppimateriaalin laajentamista ajatellen olisikin mielestäni loogista harkita nimenomaan suomalaisen lauluperinteen osioiden lisäämistä ja esimerkiksi rock-laulun ja pop-laulun eroja suomalaisten ja kansainvälisten artistien kesken.

Tyyllilajien valinta vaikutti luonnollisesti myös kunkin genren käsittelyn laajuuteen työssä. Koska kyseessä on vain ammattikorkeakouluopintoihin liittyvä opinnäytetyö, kahdeksan tyyllilajin kuvaukset jäivät väistämättä ohuiksi. Tämä vaikutti siihen, että muun muassa r'n'b:n osalta kuvauksesta jätettiin pois 60-

luvun lopulla syntynyt funk ja iskelmä-osuudessa käsiteltiin lähinnä foxia ja tangoa. Useisiin tyyllilajeihin olisi voinut myös lisätä analyysia laululle tyypillisestä rytmikasta ja melodisista linjoista. Tutkimusta ja opettajan opasta olisikin järkevää laajentaa, ei lisäämällä uusia tyyllilajeja, vaan syventämällä tietoa nykyisistä tyyllilajeista. Hieman perusteellisempi perehtyminen asiaan voisi tuottaa hyödyllisen apuvälineen pop/jazz-laulunopettajille.

Vapaan sivistystyön laulunopettajan tueksi tarkoitettu opettajan opas valmistui opinnäytetyön pohjalta. Oppaan laatimisessa pyrittiin irtautumaan akateemisen kielen koukeroista ja keskittymään itse asiaan. Historia-osioita tiivistettiin niin, että pääpaino on laulunopetukseen liittyvissä ohjeissa ja vinkeissä. Laulunopettajan opasta ei ole tarkoitettu äänenmuodostuksen oppaaksi, vaan oletuksena on, että sen käyttäjällä eli laulunopettajalla on hallussaan terveeseen äänenmuodostukseen ja laulutekniikoiden oppimiseen tarvittava tieto tai näistä kertovaa kirjallisuutta. Sen sijaan tarkoituksena on yhdistää tuo tieto pop/jazz-tyyllilajeihin. Toisin sanoen oppaan tarkoitus on ohjata tyylinmukaiseen laulamiseen ja antaa vinkkejä tyylinmukaisen laulamisen opettamiseen ja ohjaamiseen. Vaikka tilaa täydentämiselle on, opas onnistuu tehtävässään hyvin.

Lähteet

- Bateman, L. 2017. 3 Common Mistakes When Learning to Sing Rock. <https://www.thenakedvocalist.com/3-common-mistakes-when-learning-to-sing-rock/>. 9.3.2019.
- Britannica. 2019. Syncopation. <https://www.britannica.com/art/syncopation-music>. 3.4.2019.
- Burnim, M. V. & Maultsby, P. K. 2015. African American Music. New York: Routledge.
- Campbell, R. 2016. Singing. Bristol: Novordium.
- Collins. 2019a. Ostinato. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/ostinato>. 9.3.2019.
- Collins. 2019b. Skiffle. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/skiffle>. 9.3.2019.
- Collins. 2019c. Rockabilly. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/rockabilly>. 9.3.2019.
- Collins. 2019d. Measure. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/measure>. 13.3.2019.
- Collins. 2019e. Improvise. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/improvise>. 13.3.2019.
- Collins. 2019f. Melisma. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/melisma>. 11.2.2019.
- Collins. 2019g. Cadence (in American). <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/cadence>. 13.3.2019.
- Cooke, M. & Horn, D. 2002. The Cambridge Companion to Jazz. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crauwels, K. 2016. Musicmap. <https://musicmap.info/>. 11.2.2019.
- CVT Research Site. 2017a. Description and sound of Distortion. <http://cvtresearch.com/effects/distortion/>. 6.3.2019.
- CVT Research Site. 2017b. Description and sound of Grunt. <http://cvtresearch.com/description-and-sound-of-grunt/>. 6.3.2019.
- CVT Research Site. 2017c. Description and sound of Creak & Creaking. <https://cvtresearch.com/description-and-sound-of-creak-creaking/>. 31.3.2019.
- DeLeo LeBorgne, W. 2014. Vocal Health and the Rock Singer. Teoksessa, Edwards, M. (toim.). So You Want to Sing Rock'n'Roll. London: Rowman & Littlefield, 59-82.
- Edwards, M. 2014. So You Want to Sing Rock'n'Roll. London: Rowman & Littlefield.
- Ervola, K. 2001. Musiikkisanakirja englanti-suomi-englanti. Finn Lectura: Helsinki.
- Evans, D. 2015. Blues. Teoksessa Burnim, M. V. ja Maultsby, P. K. (toim.). African American Music. New York: Routledge, 119-37.
- Frith, S. 2001. Pop Music. Teoksessa Frith, S, Straw, W ja Street, J (toim.). The Cambridge Companion to Pop and Rock. Cambridge: Cambridge University Press, 93-108.
- Fundamental Changes. 2018. What is a walking bass line? <https://www.fundamental-changes.com/walking-bass-line/>. 7.2.2019.
- Grammy Awards. 2019a. Best Pop Vocal Album. <https://www.grammy.com/grammys/awards/winners-nominees/194>. 13.3.2019.
- Grammy Awards. 2019b. Best Jazz Vocal Album. <https://www.grammy.com/grammys/awards/winners-nominees/169>. 13.3.2019.

- Griffy, C. 2018. 13 Best Female Metal Singers.
<https://www.axs.com/13-best-female-metal-singers-134697>. 6.3.2019.
- Hapuoja, M. 2015. Koko kroppa laulaa. Helsinki: Gummerus Kustannus Oy.
- IFPI & Teosto. 2017. Musiikin kulutus ikäryhmittäin: mitä kuunnellaan, mistä tykätään - ja miksi? Tutkimusraportti. 1 - 46.
https://www.teosto.fi/sites/default/files/files/Suomessa_ika_musiikin_kulutuksen_ylivoimainen_ykkoselittaja.pdf. 22.9.2018.
- Jay-Z. 2018. The Good Rappers. Tv-sarjassa My Next Guest Needs No Introduction.
<https://hiphopdx.com/news/id.46391/title.jay-z-explains-what-makes-a-good-rapper-on-david-lettermans-netflix-show#>. 13.3.2019.
- Johansson, M. S. 2016. Making Sense of Genre and Style in the Age of Transcultural Reproduction. IRASM 47 1: 45-62.
<https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2462017/2016JohanssonMaking.pdf?sequence=4&isAllowed=y>. 7.1.2019.
- Jungr, B. 2002. Vocal expression in the blues and gospel. Teoksessa Moore, A (toim.). The Cambridge Companion to Blues and Gospel Music. Cambridge: Cambridge University Press, 102-115.
- Keightley, K. 2001. Reconsidering Rock. Teoksessa Frith, S, Straw, W ja Street, J (toim.). The Cambridge Companion to Pop and Rock. Cambridge: Cambridge University Press, 109-142.
- Monson, I. 2015. Jazz. Teoksessa Burnim, M. V. ja Maultsby, P. K. (toim.). African American Music. New York: Routledge, 163-88.
- Moore, A. F. 2001. Rock: The Primary Text. Aldershot: Ashgate Publishing Limited.
- Norfleet, D. M. 2015. Hip-Hop and Rap. Teoksessa Teoksessa Burnim, M. V. ja Maultsby, P. K. (toim.). African American Music. New York: Routledge, 354-86.
- Opetushallitus. 2018. Vapaa sivistystyö.
https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/vapaa_sivistystyo. 8.6.2018.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2018. Vapaa sivistystyö.
<http://minedu.fi/vapaa-sivistystyo>. 8.6.2018.
- Potter, R. A. 2001. Soul into hip-hop. Teoksessa Frith, S, Straw, W ja Street, J (toim.). The Cambridge Companion to Pop and Rock. Cambridge: Cambridge University Press, 143-57.
- Rautiainen, L. 2017. Miten pop/jazz -laulu eroaa klassisesta?
<https://rondolehti.fi/rondo-lehti/encore/miten-popjazz-laulu-eroaa-klassisesta/>. 13.2.2019.
- Rolling Stone. 2011. Reader's Poll: The Top 10 Metal Bands of All Time.
<https://www.rollingstone.com/music/music-lists/readers-poll-the-top-10-metal-bands-of-all-time-13744/10-tool-98008/>. 6.3.2019.
- Shapiro, J. 2016. So You Want to Sing Jazz. London: Rowman & Littlefield.
- Sillanpää, S. 2017. Efektit. Luentomateriaali.
- Stockdale, C. 2018. The 100 most popular rock bands of all time.
<https://www.businessinsider.com/the-100-most-popular-rock-bands-of-all-time-2018-9?r=US&IR=T>. 6.3.2019.
- Suomen musiikin tekijät. 2018. Rytmimusiikki 2010-visio.
<https://musiikintekijat.fi/artikkeli/rytmimusiikki-2010-visio/>. 13.2.2019.
- Tabell, M. 2008a. Bluessointukierto. Sibelius-Akatemia.
<http://www3.siba.fi/afroimpro/bluessointukierto>. 11.3.2019.
- Tabell, M. 2008b. Kolmimuunteisuus. Sibelius-Akatemia.
<http://www3.siba.fi/afroimpro/kolmimuunteisuus>. 7.1.2019.
- Taylor-Hochberg, A. 2016. Haastattelu. Working out of the Box: Kwinten Crauwels, architect and music encyclopedist.

- <https://archinect.com/features/article/149971105/working-out-of-the-box-kwinten-crauwels-architect-and-music-encyclopedist>. 3.1.2019.
- Teosto. 2018. Teosto ja IFPI tutkivat musiikin kulutusta Suomessa: Ikä musiikin kulutuksen ylivoimainen ykkösselittäjä.
<https://www.teosto.fi/teosto/artikkelit/tutkimus-musiikin-kuuntelu>.
22.9.2018.
- The Guardian. 2009a. Pop songs.
<https://www.theguardian.com/music/2009/may/10/pop-singing-advice>.
7.3.2019.
- The Guardian. 2009b. Jazz – Guide to performing: Singing.
<https://www.theguardian.com/music/2009/may/10/jazz-singing-advice>.
11.2.2019.
- Väkevä, L. 1998. Suomalaisen iskelmän historia.
<http://wwwedu.oulu.fi/muko/lvakeva/afrohis/suomi.htm#iskelmä>.
13.3.2019.
- Wallach, J., Berger, H. M., Greene, P. 2011. Metal Rules the Globe. Durham: Duke University Press.
- Walser, R. Heavy Metal. 2018. <https://www.britannica.com/art/heavy-metal-music>.
9.3.2019.
- Weir, M. Vocal Improvisation. 2001. Mainz: Advance Music.
- YSA - Yleinen suomalainen asiasanasto. 2017a. Solistit.
<https://finto.fi/musa/fi/page/p62188>. 13.3.2019.
- YSA -Yleinen suomalainen asiasanasto. 2017b. Swing.
<https://finto.fi/ysa/fi/page/Y101930>. 9.3.2019.
- Äänipää. 2019. Hälyäänet. http://www.aanipaa.tamk.fi/taajuu_1.htm. 6.3.2019.

Laulunopettajan Opas

Laulunopettajan opas pop/jazz-tyylilajeihin

Kun saan laulajana tilaisuuden perehtyä ennalta tuntemattomaan musiikin genreen, edessä on ihastumista vastaava kokemus. Jopa tyyllilajit, joita vähemmän kuuntelen, tempaavat mukaansa, kun pääsen käyttämään omaa ääntäni niiden maailmassa. Laulu onkin palkitseva ja rikas instrumentti, joka voi muokkautua ja vaihtaa väriä kuin kameleontti ympäristön mukaan. Tähän kuitenkin tarvitaan tyyllilajien tuntemusta ja ymmärrystä tyylinmukaisesta laulamisesta.

Tämä on opas tyylinmukaiseen laulamiseen kahdeksassa pop/jazz-genressä, jotka ovat metalli, rock, pop, r'n'b, blues, jazz, rap ja iskelmä. Jokaisen genren kohdalla kerrotaan sen historiasta ja ominaispiirteistä, mainitaan esimerkkiartistejä ja -kappaleita, sekä annetaan ohjeita ja vinkkejä laulutunneille. Opas on sellaisenaan hyvin tiivis, ja toivonkin, että oppiessani lisää alasta, voin täydentää kutakin osiota sitä mukaa.

Laulunopettajan opas syntyi laulopedagogiopintoihini liittyneen opinnäytetyön tuloksena. Kaikki taustatieto ja suurin osa vinkeistä ja ohjeista pohjautuu opinnäytetyössä tehdylle taustatutkimukselle. Pienempi osa vinkeistä ja ohjeista taas pohjautuu omalle opettajantyölle ja siellä tehdylle havainnolle. Kaikki lähdetiedot löytyvät opinnäytetyön lähdeluettelosta. Myös erillinen sanasto tyyllilajikuvauksissa käytetystä sanastosta löytyy opinnäytetyön osiosta 2.3.5.

Toivon, että oppaaseen tutustujat saavat kipinän alkaa kuunnella, laulaa ja soittaa musiikkia, joka on heille ennestään vierasta. Uskon, että tulette kokemaan saman ihastuksen tunteen, jonka itse aina koen, kun tutustun uudenlaiseen musiikkiin!

Laulunopettajan Opas

METALLI

Synty ja historia	60-luvulla joidenkin rock-yhtyeiden sähkökitaraan alkoi tulla enemmän säröä, kitaroilla soitettiin riffejä, ja laulujen sanoituksista tuli mystisiä. Tästä sai alkunsa metallimusiikki, joka jakaantuu nykyään moneen alalajiin kuten power metal, death metal, trash metal jne.
Keskeiset piirteet	Äärimmäiset laulutekniikat kuten säröt, örinä, murahdukset, ooppera, kirkuminen, ulina ja niiden seurana raskaasti vahvistettu bändi kitarasäröineen ja tuplabasareineen. Synkät lyriikat, totta kai.
Esimerkkiartistit:	<u>80 - 90-luvut:</u> Judas Priest, Iron Maiden, Metallica, Pantera <u>00 - 10-luvut:</u> Arch Enemy, Disturbed, Lamb of God, Mastodon
Suomimetalli:	Nightwish, HIM, Children of Bodom, sekä suomeksi laulavat Stam1na, Mokoma, Turmion Kätilöt
Esimerkkibiisit:	<u>Ei-niin-äärimmäisiä:</u> Turbo Lover (Judas Priest), Sinne missä aamu sarastaa (Mokoma) <u>Säröä:</u> Kuollut, kuolleempi, kuollein (Mokoma), Nothing Else Matters (Metallica), Poison (Alice Cooper) <u>Örinää:</u> The Eagle Flies Alone (Arch Enemy) <u>Oopperaa:</u> Sleeping Sun (Nightwish)
Laulutunnilla:	Metallissa tempot ovat usein nopeita, jolloin täsmällinen rytmien tuottaminen on välttämätöntä. Kiinnitä huomiota oppilaan rytmikkaan ja artikulaatioon. Muistuta, että metallin kitarariffit ja rumpukompitkin ovat kurinalaisen harjoituksen tulosta, joten laulajankin tulee olla tarkkana! Särön ja örinän opettelu vaatii laulamisen fyysisen prosessin ymmärtämistä. Näitä efektejä kannattaa havainnollistaa kuvilla, ääniesimerkeillä ja muilla apuvälineillä.
Millaiselle oppilaalle:	- Oppilaalle, joka uskaltaa heittäytyä ja eläytyä synkkiin teksteihin. Metallia ei saa laulaa ilman oikeaa asennetta! - Oppilaalle, joka on kiinnostunut äärimmäisistä lauluefekteistä.
VINKKI 1:	Särössä ja örinässä kuuluu sävelien lisäksi paljon hälyääniä, jotka voivat vahingoittaa ääntä. Älkää lisätkö äänenvoimakkuutta ennen kuin oppilas tuottaa äänen oikein.

Laulunopettajan Opas

VINKKI 2:

Metalligenreissä, joissa tarvitaan klassista laulua, ohjaa oppilasta laskemaan kurkunpäättä. Hakekaa vahvaa tukea kehosta, joka saa äänen kantamaan.

Laulunopettajan Opas

ROCK

- Synty ja historia** Rock'n'roll räjäytti rockin suosion 1950-luvulla. Sen jälkeen klassinen ja brittirock jatkoivat tien raivaamista ja nykyään rock on suurimpia pop/jazz-musiikin genrejä monine alalajeineen. Rock tykkää vastustaa massayhteiskuntaa, musiikin kaupallisuutta tai on muuten vain kapinallista.
- Keskeiset piirteet** Kapinalliseen fiilikseen liittyy usein voimakas tai aggressiivinen laulaminen. Rock-laulussa on twangia, säröä, huutoja ja kirkaisuja, mutta myös huokoisuutta ja vibratoa.
- Esimerkkiartistit:**
50-luku: Elvis
60- ja 70-luku: The Beatles, Janis Joplin, Led Zeppelin
80- ja 90-luku: Red Hot Chili Peppers, Linkin Park
00-luku: Paramore, Foo Fighters, Radiohead
- Suomirock:** Eppu Normaali, Hurriganes, J. Karjalainen, HIM, Apulanta, Maija Vilkkumaa, Stella, Haloo Helsinki!
- Esimerkkibiisit:** Joka päivä ja jokaikinen yö (Eppu Normaali), Heartbreaker (Led Zeppelin), That's What You Get (Paramore), Hiekka (Apulanta), Beibi (Haloo Helsinki!)
- Laulutunnilla:** Huudoissa ja voimakkaassa äänenkäytössä vaarana on äänen puskeminen ja turhat jännitteet kasvojen lihaksissa, kurkun alueella ja kaulan ja niskan lihaksissa. Tämä voi aiheuttaa myös alavireisyyttä korkeissa äänissä. Auta oppilasta löytämään kehosta tuki, jotta voimakaskin laulu on vaivatonta.
 Voimakkaan laulamisen vastapainoksi kannattaa tutustua rock-balladeihin ja erityyppisiin rock-genreihin. Ja jos oppilas kuuntelee lähinnä tietynlaista rock-musiikkia, hänelle voi ehdottaa uutta kuunneltavaa ja laulettavaa ensin rockin monenlaisista alalajeista. Iso hyppäys esimerkiksi iskelmään voi tuntua epämotivoivalta.
- Millaiselle oppilaalle:**
 - Oppilaalle, joka tarvitsee voimaa ääneensä.
 - Kaikille. Rockin alta löytyy kaikille jotain.
- VINKKI 1:** Voimakkaaseen lauluun voi saada energiaa kuvittelemalla voimakkaita tunteita kuten vihaa. Oppilas voi kuvitella riitelevänsä ja sanoa kovalla äänellä: "Joo, joo!" tai "Eikä!". Tähän voi sitten lisätä esimerkiksi laulussa esiintyviä korkeita säveliä. Mielikuva voi tehdä äänentuotosta vahingossa vaivatonta!

Laulunopettajan Opas**VINKKI 2:**

Liu'uttamalla ääntä aivan alas asti päädytään lopulta narisevaan, sävelkorkeudettomaan ääneen. Kokeilkaa narinaa ensin suu kiinni m:llä, sitten a:lla. Kun tämä onnistuu, kehoita oppilasta laulamaan jokin a:lla alkava sana (esim. "aina") niin, että fraasi alkaa narinalla. Lopuksi voitte kokeilla jatkaa narina-sävyä myös laulun aikana. Tämän pitäisi kuulostaa hentoiselta säröltä.

Laulunopettajan Opas

POP

Synty ja historia

Popular music eli populaärimusiikki on nimensä mukaisesti suosittua musiikkia. Pop siis seuraa trendejä ja löytää muotonsa siitä mikä milloinkin on suosittua. Uskon, että aina on ollut musiikkia, joka pyrkii seuraamaan uusia trendejä, mutta sanaa pop alettiin käyttää musiikista vasta 1920-luvulla.

Keskeiset piirteet

Pop-kappaleet eivät yleensä ole monimutkaisia vaan helposti mieleen painuvia lauluja, joiden tarkoitus on tanssittaa, viihdyttää tai koskettaa kuulijaa. Nykyään popissa on paljon elektronisia elementtejä. Laulajalla on suuri rooli, koska kappaleet usein sävelletään ja tuotetaan häntä ajatellen. Pop-artistin täytyykin heittäytyä hommaan koko persoonallaan ja saada yleisö milloin liikkumaan milloin liikuttumaan.

Popissa laulu on välillä hiljaista ja intiimiä ja välillä lujaa ja voimakasta. Herkissä kappaleissa lauluääni saa olla huokoinen ja emotionaalinen. Sen sijaan voimakappaleissa ja tanssittavassa popissa käytetään usein belttausta, joka on huutoa muistuttava laulutekniikka. Belttauksen avulla voi laulaa voimakkaasti ja korkealta.

Esimerkkiartistit:

40 - 60-luvut: Frank Sinatra
70-luku: Elton John, David Bowie, ABBA
80-luku: Madonna
90-luku: Mariah Carey
00-luku: Adele, Taylor Swift
10-luku: Ed Sheeran, Sam Smith

Suomipop:

Danny, Aikakone, Nylon Beat, Juha Tapio, Jenni Vartiainen, Sanni, Antti Tuisku

Esimerkkibiisit:

My Way (Frank Sinatra), I Wanna Dance With Somebody (Whitney Houston), Mamma Mia (ABBA), Missä muruseni on (Jenni Vartiainen), Ohikiitävää (Juha Tapio)

Laulunopettajan Opas

- Laulutunnilla:** Pop-musiikissa laulu ei ole vain yksi instrumentti, vaan laulaja esiintyy persoonallaan ja eläytyen musiikkiin. Artistit usein myös tunnetaan tietystä tyylistä ja soundista. Oppilasta kannattaa kehottaa analysoimaan alkuperäisen laulajan ääntä ja pohtimaan mikä tämän laulussa on kyseisen laulajan tavaramerkki tai maneerit. Miettikää millä muulla tavalla laulun voisi esittää. Voitte harjoitella kappaletta jäljittelemällä alkuperäisen esittäjän tyyliä ja sen lisäksi tehdä kappaleesta oman version.
- Millaiselle oppilaalle:**
- Oppilaalle, jolla ei ole vahvaa musikaalista pohjaa, voi tarjota pop-kappaleen, jossa on helposti omaksuttava melodia ja harmonia.
 - Nuotiolaululaulajalle, joka kaipaa ääneensä lisää eläytymistä ja persoonaa. Valitkaa vaikka erosta tai rakkaudesta kertova pop-biisi ja lisätkää tunnetta peliin!
- VINKKI 1:** Mikki mukaan laulutunnille! Harjoitelkaa mikin käyttöä kappaleessa, jossa on hiljaisia ja voimakkaampia kohtia. Erityisesti kannusta oppilasta eläytymään herkkiin kohtiin, joissa mikin käyttö mahdollistaa jopa kuiskauksen.
- VINKKI 2:** Belttaukseen voi harjoitella huudahduksilla, esim. ”Jei”, ”Hei”, ”Oh yeah”. Tärkeää on, että huuto soi vahvana ja kirkkaana. Belttaukseen tarvitaan paljon energiaa ja hengityksen sijoittumista rintakehään niin, että rintakehän levenemisen voi tuntea, kun laittaa kädet molemmille kyljille.

Laulunopettajan Opas

BLUES

Synty ja historia

Blues syntyi rotusortoa kärsivän afroamerikkalaisen väestön keskellä. Kärsimystä ja elämää kuvattiin yhtään kaunistelematta musiikin kautta. Bluesia voikin kuvailla henkiseksi musiikiksi, jossa laulaja onnistuu yhdistämään musiikin ja sisäisen maailmansa.

Keskeiset piirteet

Perinteisen bluesin tärkeimmät instrumentit ovat laulu ja kitara. Blues-kappale noudattaa usein 12 tahdin kaavaa, viljelee melodioissa blues-asteikkoa sekä blue noteja, jotka tuovat melankolisuutta ja rouheutta kappaleeseen. Realistisissa lauluteksteissä toistuvat teemat köyhyys, suru, yhteiskunnallinen kritiikki, seksi, alkoholi ja kuolema.

Blues-laulajan täytyy heittäytyä hommaan koko sydämellään, jotta rosoiset blues-tekstit välittyvät kuulijalle yhtä rehellisinä kuin ne on tarkoitettukin. Improvisoinnilla on tärkeä rooli ja se sisältää niin rytmistä ja melodista muuntelua, ad libbausta kuin improvisoituja sooloja. Improvisoinnin ja tekstin välittämisen merkitys bluesissa ovat tärkeämpiä kuin laulutekniset asiat. Lauluääni voikin olla hyvin raaka ja hiomaton ja voi hyvin sopia blues-genreen.

Esimerkkiartistit:

20 - 30-luvut: Bessie Smith, Ma Rainey, Robert Johnson
40 - 50-luvut: Muddy Waters
50 - 70-luvut: B.B. King, Albert King, Etta James

Suomiblues:

Erja Lyytinen, Pepe Ahlqvist, Honey B & T-Bones

Esimerkkibiisit:

Born Under A Bad Sign (Albert King), St. Louis Blues (Bessie Smith), Stormy Weather (Etta James), Love Me (Erja Lyytinen), Doggone Disgusted (Pepe Ahlqvist), Lucy Mae Blues (Honey B & T-Bones)

Laulutunnilla:

Bluesasteikkoon, blue noteihin ja blues-kaavaan kannattaa tutustua jo ennen laulamista kuunteluesimerkkien avulla. Samoin teksteihin ja esim. mustien orjien jälkeläisten oloihin tutustuminen ennen laulamista auttaa löytämään oikean fiiliksen bluesiin ja yhteyden musiikin ja oman sisäisen maailman kanssa. Jos säestät oppilasta,

Laulunopettajan Opas

harjoittele bluesmainen komppaus, joka myös ohjaa oppilasta tyylinmukaiseen rytmiseen ilmaisuun.

Millaiselle oppilaalle:

- Oppilaalle, jolla on kiinnostusta improvisointia ja ad libbausta kohtaan. Bluesin kautta sitä voi harjoitella hyvin käytännöllisellä tavalla.

- Oppilaalle, joka haluaa löytää luonnollisen ”oman äänensä”

VINKKI 1:

Puhukaa tekstiä ennen sen laulamista. Kiinnittäkää huomio siihen miten voisi vakuuttaa kuulijan pelkästään omalla puheäänellä. Siirtäkää sitten puheen luonnollisuus ja rytmi lauluun. Etsikää eri tapoja muunnella rytmiä puheen kautta.

VINKKI 2:

Bluesasteikkoa ja blue noteja kannattaa ottaa jo äänenavauksiin mukaan, etenkin, jos bluesin saundi ei ole oppilaalle ennestään tuttu.

VINKKI 3:

Improvisaatiota ja melodista muuntelua varten oppilaan täytyy sisäistää blues-asteikko. Kokeilkaa improvisointia ensin pelkästään skaalan sävelillä.

VINKKI 4:

Kun blues-kappaleesta puuttuu bluesmaisuuutta, harjoitelkaa ad libbausta. Lisätäkää fraasien loppuihin ja instrumentaaliosioihin yksinkertaisia ”oh yeah”, ”no, no”, ”baby” -tyyppisiä lausahduksia. Kun ne alkavat tuntua luontevilta, oppilas voi alkaa vapaasti muunnella ja tuottaa ad libbausta itse.

Laulunopettajan Opas

JAZZ

Synty ja historia

Jazziin syntyyn 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa vaikuttivat sen ajan näyttämö- ja populäärimusiikki, blues, ragtime ja gospel. Instrumentaalijazz oli aluksi laulettavaa jazzia yleisempää, mutta 30-luvun swing-kaudella suosioon nousi monia jazz-laulajia.

Keskeiset piirteet

Jazz-kokoonpanot voivat olla erikokoisia pienistä trioista aina big bandeihin asti. Improvisointi on oleellinen osa jazzia ja myös jazz-laulua. Jazz-improvisointia kutsutaan myös nimellä scat, jossa sanojen sijaan käytetään merkityksettömiä tavuja, jolloin improvisointi keskittyy melodian ja rytmin luomiseen.

Äänenmuodostuksen pohjana on jazz-laulussa usein oma luonnollinen puheääni, jota vain laajennetaan mahdollistamaan vapaa laulaminen. Jazzissa voi siis hyödyntää kaikenlaisia piirteitä, joita löytää tutustuessaan omaan ääneensä.

Swingissä puhutaan kolmimuunteisuudesta, joka tarkoittaa iskullisen ja iskuttoman sävelen muodostaman parin fraseeraamista eripituisiksi. Iskullinen on tällöin noin kaksi kertaa pitempi kuin sen jälkeen tuleva nuotti. Keinuvan fiiliksen ja svengin kappaleeseen tuo myös tyypillisesti iskuttomien nuottien painottaminen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kahdeksasosaparissa jälkimmäinen nuotti ja neljäsosanuoteista 2. ja 4. nuotit painottuvat.

Esimerkkiartistit:

30 - 40-luvut: Billie Holiday

40 - 60-luvut: Ella Fitzgerald, Sarah Vaughan, Nat King Cole, Frank Sinatra

80 – 00-luvut: Dianne Reeves, Diana Krall

10-luku: Gregory Porter, Cécile McLorin Salvant

Suomijazz:

Aili Ikonen, Emma Salokoski, Elifantree

Esimerkkibiisit:

Autumn Leaves (Nat King Cole), Body and Soul (Sarah Vaughan), Dream a Little Dream of Me (Ella Fitzgerald),

Laulunopettajan Opas

Holding On (Gregory Porter), Nuori vapaa nainen (Aili Ikonen)

Laulutunnilla:

Harjoitelkaa kolmimuunteisen svengin ja grooven löytymistä sekä teoriassa että käytännössä. Joillekin oppilaille visuaalinen havainnointi eli rytmien näkeminen nuotteina tuo oivalluksen, kun taas toiset saavat apua liikkeestä ja sykkeestä kehossa. *Du-bah* ja muut scat-tavut myös tukevat svengin löytämistä. Kun painotukset ovat kohdillaan, svengiin voi pyrkiä lisäämään vetoa ja sitkeyttä ja rytmejä voidaan monipuolistaa ottamalla mukaan trioleja (esim. *bu-de-dah*) ja monipuolisempia rytmejä.

Millaiselle oppilaalle:

- Oppilaalle, joka haluaa perehtyä laulamisen musiikillisiin mahdollisuuksiin erilaisten tekniikoiden ja efektien sijaan.

VINKKI 1:

Opetelkaa laulamaan helppoja instrumentaalisooloja. Tämä kehittää musikaalisuutta ja samalla oppii ns. jazzin kieltä. Voitte kokeilla myös matkia alkuperäisen instrumentin (esim. trumpetin) ääntä, kuten vanhan jazz-laulajat tekivät.

VINKKI 2:

Vaikka scat on täynnä merkityksettömiä tavuja, perinteiset scat-tavut sisältävät paljon englannin kielen äänteitä. Harjoitelkaa erityisesti pehmeitä ja soivia konsonantteja *b* ja *d*.

Laulunopettajan Opas

R'n'B

Synty ja historia

1940-luvulla suuri joukko afroamerikkalaisia muutti asumaan kaupunkeihin ja heidän keskuudessaan syntyi r'n'b. R'n'b:ssä on vaikutteita jazzista, bluesista ja laulun osalta etenkin afroamerikkalaisesta hengellisestä musiikista, gospelista. Motown -levy-yhtiö oli merkittävä r'n'b-artistien ja -yhtyeiden tuottaja varsinkin 1960-luvulla.

Keskeiset piirteet

R'n'b ja soul (50-60-lukujen r'n'b) ovat rouheaa, dynaamista ja interaktiivista musiikkia. Laulussa kuullaan paljon mustan gospelin piirteitä kuten melismoja, liukuja, huudahduksia, kirkaisuja, vaikerruksia, toisaalta käheää ja toisaalta lyyrisen kaunista äänenkäyttöä. R'n'b on näiden piirteiden yhdistelyä. Improvisaatio ja muuntelu on myös tyypillistä r'n'b:lle.

R'n'b:ssä hyödynnetään myös usein lauluharmonioita. Laulusolisteilla on usein taustalaulajia ja esimerkiksi Motownin kultakaudella myös lauluduot ja -ryhmät olivat suosittuja. Taustalaulajat voivat ajoittain laulaa samoilla sanoilla solistin kanssa tai luoda äänimaisemaa solistin taustalle. Myös kysymys-vastaus-rakenne on tavallinen r'n'b:ssä.

Esimerkkiartistit:

60 - 70-luvut: Sam Cooke, Aretha Franklin, Marvin Gaye
70 - 90-luvut: Stevie Wonder, Al Green, Earth, Wind & Fire
80 - 00-luvut: Chaka Khan, Erykah Badu
00-luku: Amy Winehouse, Joss Stone, Adele

Suomir'n'b/Suomisoul:

Sami Saari, Johanna Försti, Sami Pitkämä, Tuomo Prättälä

Esimerkkibiisit:

Natural Woman (Aretha Franklin), Signed, Sealed, Delivered (Stevie Wonder), Super Duper Love (Joss Stone), Rehab (Amy Winehouse)

Laulutunnilla:

R'n'b on laaja genre, joten sitä kannattaa kuunnella monipuolisesti. Voitte myös pohtia gospel- ja r'n'b-laulamisen vaikutuksista esimerkiksi nykypoplaulajiin. Haasteen laulutunnille ei välttämättä aiheuta r'n'b-tekstien tulkinta, vaan heittäytyminen oman äänen eri sävyjen

Laulunopettajan Opas

käyttämiseen rohkeasti. Tulkinta ja äänensävyt tietenkin luonnollisesti liittyvät toisiinsa. Toiselle oppilaalle on helpompaa lähestyä ensin tekstiä ja lisätä siihen tulkinnallisesti sopivia äänensävyjä ja efektejä. Toisen oppilaan kanssa taas voidaan lähteä suoraan harjoittelemaan esimerkiksi vaikerruksia ja huudahduksia ja sitten miettiä mihin kohtaan kappaletta ne sopisivat.

Millaiselle oppilaalle:

- Oppilaalle, joka laulaa todella suoraviivaisesti. R'n'b:n avulla ääneen tulee notkeutta ja voi oppia koristelemään laulua.

- Oppilaalle, jolla on tarkka sävelkorva, voi ehdottaa taustalaulujen harjoittelua.

VINKKI 1:

Melismaa harjoitellessa tehkää melodiajuoksutus ensin hitaasti. Nopeuttakaa tempoä sitä mukaa, kun sävelet alkavat olla lihasmuistissa.

VINKKI 2:

Soul-kirkaisuun tai -huudahdukseen tarvitaan mukaan twangia, jotta se ei ole liian ohkainen ja voimaton. Hakekaa twang ensin puheääneen matkimalla amerikanenglannin läpitunkevaa saundia.

Laulunopettajan Opas

RAP

Synty ja historia

Rap on saanut alkunsa 70-luvun New Yorkin lähiökulttuureista. Rap tai Hip hop ei ollut vain musiikkia, vaan myös tanssia (breakdance). Rapissa eri ryhmät ottivat mittaa toisistaan rappaamalla ja tanssimalla. Rap oli usein kantaaottavaa tai kertoi arjesta köyhissä oloissa. Hip hop-skeneeseen yhdistetään myös graffiti-maalaukset ja DJ:t.

Keskeiset piirteet

Rapin sydän on sen biitti. Alun perin biitin luomiseen käytettiin vanhojen funk- tai disco-äänityksien rumpuraitoja. Biittiä maustettiin sample-tekniikalla, jossa leikataan ja kopioidaan yhtä lailla vanhojen äänitteiden lyhyitä äänipätkiä, esimerkiksi melodioita, bassolinjaa ja kaikenlaisia äänitehosteita.

Rapissa on enemmän sanoja per kappale kuin missään muussa tyyllilajissa! Tekstillä ja viestillä on siis suuri rooli rap-musiikissa. Samasta syystä rap on tiiviisti sidottu kieleen, jolla rap on kirjoitettu.

Esimerkkiartistit:

Old-school: Funky 4+1, The Sugarhill Gang

New-school: Run-D.M.C.

80 - 90-luvut: Beastie Boys, Lauryn Hill

00 - 10-luvut: Jay-Z, Eminem

Suomirap:

Elastinen, Paleface, Mikael Gabriel, Ricky-Tick Big Band ja Julkinen sana

Esimerkkibiisit:

It's Tricky (Run-D.M.C.), Loppuun asti (Elastinen), Julkinen Sana (Ricky-Tick Big Band ja Julkinen sana), Kipua (Mikael Gabriel), Enemmän duoo ku sooloo (Kuningasidea)

Laulutunnilla:

Rapissa rytmisen flow on erityisen tärkeää. Kuuntele alkuperäisen esittäjän rytmisiä painotuksia, synkopointia ja intonaatiota. Myös yksittäisten sanojen painollisia ja painottomia tavuja voi pohtia, jotta rapista ei tulisi liian tasapaksua. Tämä on erityisen tärkeää, jos räpätään vieraalla kielellä.

Rytminlukuharjoitukset tukevat biisin kanssa etenemistä – esiintyyhän rap-lyriikoissakin monipuolisia rytmejä: trioleja, pisteellisiä nuotteja, eri mittaisia taukoja, jne. Hankalilta tuntuja fraaseja voi kirjoittaa rytmeiksi, jolloin ne visualisoituvat oppilaalle.

Millaiselle oppilaalle:

- Oppilaalle, jolle rytmiikka ei ole vahvin alue.
- Energinen rap-biisi vähä-energiselle laulajalle.

Laulunopettajan Opas

- Oppilaalle, jonka puheääni on terveempi kuin lauluääni. Laulua voi lähestyä puheen ja rapin kautta.

VINKKI 1:

Kuunnelkaa yhdessä oppilaan kanssa kappaleen biittiä ja etsikää pulssi. Kannusta oppilasta tuntemaan biitti kehossaan. Sitä kautta painolliset sanat ja tavut löytävät myös oman paikkansa groovessa.

VINKKI 2:

Lämmitelkää kasvojen lihaksia ja kieltä. Tekstiä on paljon ja se on joskus nopeaa. Kiinnittäkää huomiota artikulaatioon.

VINKKI 3:

Kokeilkaa biisejä, joissa on laulettavia melodioita mutta silti tekstillä ja sen groovella tärkeä rooli. Tähän voisi toimia esimerkiksi reggae-biisit.

Laulunopettajan Opas

ISKELMÄ

Synty ja historia

Iskelmä syntyi Suomessa 1920-luvulla ja siihen ovat vaikuttaneet niin saksalainen, venäläinen kuin amerikkalainenkin musiikki. Iskelmä löi kerta kaikkiaan läpi, kun kaupungistuminen alkoi, jazz saapui Suomeen, tanssiorkesterit saivat radiosoittoa ja gramofonit yleistyivät. Iskelmä sai suomalaisten tanssijat vipattamaan!

Keskeiset piirteet

Iskelmä on ennen kaikkea tanssimusiikkia, joten yhteys tanssilajeihin on selkeä. Eri iskelmätyylejä ovat esimerkiksi foxtrot eli foxi, tango, valssi, polkka ja jenkka. Foxissa tyylinmukaista on rytmisyys ja synkopointi ja lisäksi kevyt vibrato laulufraasin loppuun. Tango vaatii myös rytmisesti tarkkaa laulamista muuten, paitsi laulufraasien loppuissa, jotka ovat usein jäljessä rytmisesti. Tangon

Esimerkkiartistit:

40 - 50-luvut: Georg Malmstén, Tauno Palo

50 - 70-luvut: Laila Kinnunen, Brita Koivunen, Olavi Virta, Tauno Palo

80 - 00-luvut: Arja Koriseva, Jari Sillanpää

Esimerkkibiisit:

Suklaasydän (Brita Koivunen), Rannalla (Arja Koriseva), Ranskalaiset korot (Helena Siltala), Hurmio (Topi Sorsakoski), Kissanainen (Aki Sirkesalo), Cherbourgin sateenvarjot (Topi Sorsakoski)

Laulutunnilla:

Tanssimusiikin täytyy olla yhtenevä tanssin kanssa. Kuunnelkaa iskelmä-äänityksiä ja samalla pohtikaa tanssiaskeleita ja tanssijan liikkeitä kappaleen aikana. Miettikää esimerkiksi kuinka tanssija korostaa rytmejä, joita kompissa tai laulun melodiassa esiintyy ja miettikää keinoja tehdä sama laulussa.

Millaiselle oppilaalle:

- Oppilaalle, joka nauttii tanssimisesta. Hänen voi olla luontaista orientoitua iskelmämusiikin rytmiseen ilmaisuun.

VINKKI 1:

Tutustukaa tangon molempiin osioihin, tangoon ja beguineen. Lisätäkää tangoon intohimoista tulkintaa ja rytmistä artikuloitua, mutta pehmentäkää tulkintaa beguinessa.

Laulunopettajan Opas

VINKKI 2:

Korostaakseen foxin rytmisyyttä ja pysyäkseen tempossa voi painottaa tuplakonsonanteja (esim. **ikkuna**) artikuloinnissa.